

Oulun kaupunki Muhoksen kunta

Oulujokivarren maisemaselvitys ja maisemanhoitosuunnitelma

15.5.2002

SUUNNITTELUKESKUS OY

Hallituskatu 13-17 D, 7. krs • 90100 OULU
Puhelin (08) 825 8200 • Telefax (08) 825 8250 • www.suunnittelukeskus.fi

SISÄLLYSLUETTELO

1	ESIPUHE	5
2	MAISEMANHOITOSUUNNITELMAN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	7
2.1	Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja kulttuurihistoriallinen ympäristö	7
2.2	Tavoitteet	7
3	OULUJOKIVARREN LUONNON JA MAISEMAN ERITYISPIIRTEET	9
3.1	Luonnonmaiseman piirteet	9
3.1.1	Oulujokilaakson muotoutuminen: kallio- ja maaperä, topografia	9
3.1.2	Ilmasto	10
3.1.3	Vesiolosuhteet	10
3.1.4	Kasvillisuus	10
3.1.5	Arvokkaat luontokohteet ja luonnonmuistomerkit	11
3.2	Kulttuurimaiseman piirteet	13
3.2.1	Esihistoriallinen aika	13
3.2.2	Maatalouden muovaama kulttuurimaisema	13
3.2.3	Maisemarakenne	14
3.2.4	Maiseman keskeiset ongelmat	15
3.2.5	Arvoalueet	15
4	MAISEMANHOITOPERIAATTEET	17
4.1	Yleistä	17
4.2	Viljelysalueet	17
4.3	Niityt, hakamaat ja metsälaitumet	18
4.4	Pienkohteet	18
4.5	Metsät	22
4.6	Jokimaisema	24
4.6.1	Rantakasvillisuuden hoito	24
4.6.2	Erosio ja sen estäminen	25
4.6.3	Oulujoen sivu-uomat	26
4.7	Tieympäristö	27
5	RAKENTAMINEN JA RAKENNETUN YMPÄRISTÖN HOITO	29
5.1	Rakentaminen Oulujokivarressa	29
5.2	Rantatörmien rakentaminen	32
5.3	Mökkirakentaminen jokirannassa	34
5.4	Ympäristörakentaminen	36
6	VIRKISTYS	37
6.1	Yleistä	37
6.2	Reitit	37
6.3	Oulujoki ja sen rannat	38

7	HOITOSUOSITUKSET OSA-ALUEITTAIN.....	40
7.1	Yleistä	40
7.2	Madekoski – Sanginsuu	40
7.2.1	Nykytila	40
7.2.2	Kulttuuriympäristön kohteita.....	40
7.2.3	Arvoalueet	41
7.2.4	Hoitosuosituksset	41
7.3	Vasankangas – Pikkarala - Lapinkangas.....	44
7.3.1	Nykytila	44
7.3.2	Kulttuuriympäristön kohteita.....	44
7.3.3	Arvoalueet	45
7.3.4	Hoitosuosituksset	45
7.4	Viskaalinmäki - Päivärinne – Laukka.....	49
7.4.1	Nykytila	49
7.4.2	Kulttuuriympäristön kohteita.....	49
7.4.3	Arvoalueet	49
7.4.4	Hoitosuosituksset	49
7.5	Laukka - kirkonkylä - Leppiniemi	52
7.5.1	Nykytila	52
7.5.2	Kulttuuriympäristön kohteita.....	52
7.5.3	Arvoalueet	53
7.5.4	Hoitosuosituksset	53
8	MAISEMANHOIDON RAHOITUSMAHDOLLISUUDET	58
8.1	Maaseudun kehittämistuet.....	58
8.2	Maatalouden ympäristötuet.....	59
8.3	Muut tuet.....	59
8.3.1	Alueellisten ympäristökeskusten avustukset rakennusperinnön hoitoon	59
8.3.2	Opetusministeriön rakennusten entistämisasiavustukset	60
8.3.3	Kansalaistoimintaan tarkoitettujen rakennusten korjaussuunnittelu ja korjaus	60
8.3.4	Työvoimaperusteinen kunnallinen peruskorjausavustus	61
9	LOPUKSI	62
10	LÄHTEET	63

LIITTEET:

1. KORKOKUVATYYPIT JA PINNANMUODOT
2. MAISEMANHOITOSUUNNITELMAKARTAT

1 ESIPUHE

Oulun maankäytön toteuttamishjelmassa 2002-2006 päätettiin laatia Oulujokivarren osayleiskaava vuosina 2002-2004. Muhoksella käynnistyi Oulujokivarren pohjoispuolen ranta-alueen osayleiskaavoitus syksyllä 2000.

Oulujokivarren maisemaselvityksen ja maisemanhoitosuunnitelman laatiminen käynnistyi marraskuussa 2000 Oulun kaupungin ja Muhoksen kunnan toimeksiannosta. Oulujokilaakson maisemaselvitys ja maisemanhoitosuunnitelma on em. osayleiskaavojen pohjana. Yleiskaavojen aluevarauksilla, kaavamerkinnöillä ja määräyksillä ohjataan maisemanhoidon tavoitteiden toteutumista.

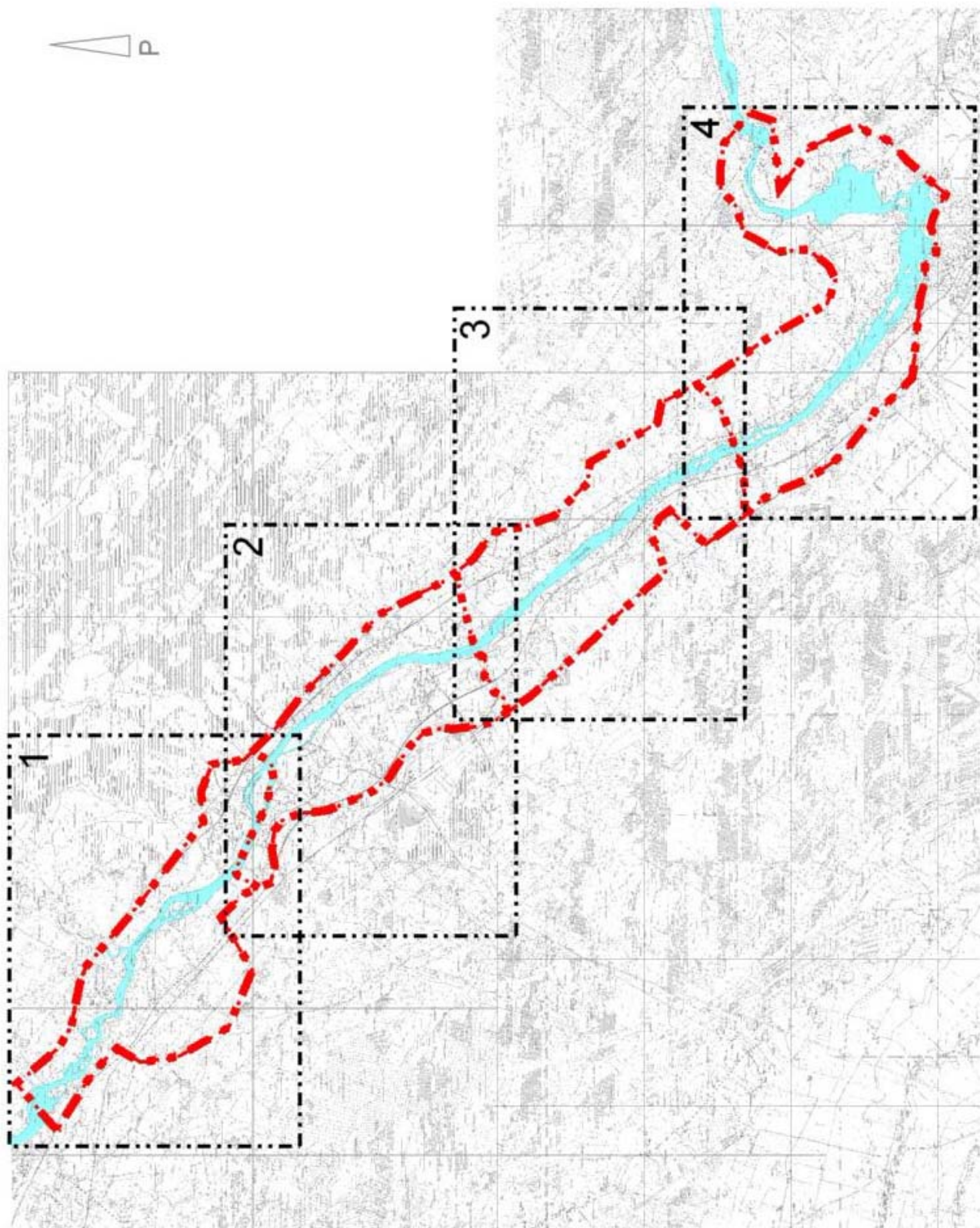
Työssä on määritelty maisema-analyysiin tukeutuen toimenpiteitä, jotka turvaavat *valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävän maisema-alueen* luonto-, maisema- ja kulttuuriarvojen säilymisen. Lähtökohtana on maaseutu ympäristön elinvoimaisuuden säilyttäminen ja korostaminen. Suunnitelmassa annetaan ohjeet ja suositukset metsien ja rantavyöhykkeiden käsittelystä, avoimien maisematilojen, niittyjen ja peltojen hoidosta, luonto- ja kulttuuriarvoiltaan merkittävien alueiden käsittelystä, maisemavaurio- ja muiden ongelma-alueiden korjaamisesta sekä alueen virkistys- ja vapaa-ajan käyttöön liittyvistä mahdollisuuksista ja toimenpiteistä.

Työtä on ohjannut suunnittelutyöryhmä, johon ovat kuuluneet Muhoksen kunnan teknisistä ja ympäristöpalveluista tekninen johtaja Aarne Karjalainen ja ympäristösihteeri Hannu Salmi sekä Oulun kaupungin keskusvirastosta yleiskaava-arkkitehti Kristiina Anttonen, maisema-arkkitehti Liisa Kääriä-Fischer teknisen keskuksen katu- ja viherpalveluista ja ympäristönsuojelusuunnittelija Marketta Karhu ympäristövirastosta.

Suunnitelman laatimisen aikana on kuultu kahdessa vaiheessa maanomistajia ja muita intressitahoja. Suunnitelma on asetettu myös julkisesti nähtäville maankäyttö- ja rakennuslakia soveltaen.

Selvitys ja suunnitelma on laadittu Suunnittelukeskus Oy:n Oulun ja Helsingin toimistoissa. Oulun toimistosta työhön on osallistunut FL Hannu Kemiläinen, joka vastaa selvityksen luonto- ja ympäristöosuudesta. Maisemaselvityksen ja maisemanhoitosuunnitelmat ja -ohjeet ovat laatineet työn yleisselvitysvaiheessa maisema-arkkitehti Yrjö Ala-Heikkilä ja varsinaisessa suunnitteluvaiheessa maisema-arkkitehti Tiina Perälä Helsingin toimistosta. Maisema-arkkitehtiylloppilas Maarit Nuutinen on toiminut työssä avustajana.

Keskeisenä lähdeaineistona tässä työssä on ollut Maisema-arkkitehtitoimisto Liisa Kääriä-Fischerin vuonna 1997 laatima Oulujokivarren maisemanhoidon yleissuunnitelma, joka tehtiin Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen toimeksiantona.

Kuva 1. Suunnittelualan rajausta ja jakoa osa-alueisiin

2 MAISEMANHOITOSUUNNITELMAN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

2.1 Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja kulttuurihistoriallinen ympäristö

Oulujoen laakso kuuluu valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisiin valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Sen pinta-ala on 10 000 hehtaaria ja se sijaitsee Oulun kaupungin ja Muhoksen kunnan alueilla. ”Oulujokilaakso edustaa sekä historiallisesti että maisemallisesti arvokasta jokiseudun ja rannikon kulttuurimaisemaa” (Ympäristöministeriö 1993). Oulujokivarren maisemaselvitys ja maisemanhoitosuunnitelman tarkastelualue on valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta Turkansaaresta Leppiniemeen. Suunnittelualue välillä Madekoski–Turkansaari on maakunnallisesti arvokasta.

Oulujokivarren maisemakokonaisuus Maikkulasta Muhoksen taajamaan on määritelty museoviraston ja ympäristöministeriön luettelemaan valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin. ”Oulujokivarren laaja maisemakokonaisuus koostuu rantaviljelyksistä ja jokirantojen asutuksesta, joka paikka paikoin sisältää monia perinteisiä rakentamistapaa edustavia kokonaisuuksia” (Museovirasto ja Ympäristöministeriö 1993). Valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin kuuluvat myös Muhoksen kirkonseutu sekä Pyhäkosken voimalaitos ja Leppiniemen asuntoalue. Toisin sanoen tämän työn suunnittelualue on myös valtakunnallisesti merkittävää kulttuurihistoriallista ympäristöä lukuunottamatta Montan ja Pyhäkosken voimalaitosten välistä melko metsäistä jokivartta.

2.2 Tavoitteet

Tavoitteena on laatia ohjeistus Oulujokivarren alueelle soveltuvista maisemanhoitomenetelmistä, rakentamisperiaatteista ja uudisrakentamisen sijoittamisperiaatteista, jotta Oulujokivarsi säilyy arvokkaana maisema-alueena. Lähtökohtana on maaseutuympäristön elinvoimaisuuden säilyttäminen ja korostaminen. Oulujokivarren virkistys- ja ulkoilukäyttöä on tarkoitus tehostaa.

Tärkeänä tavoitteena voidaan myös pitää Oulujokivarren valtakunnallisten arvojen nostamista yleiseen tietoisuuteen. Alueen arvostus ja kotiseutuylypeys edesauttavat maiseman hoitoa; maiseman hoitajina ja tämän maisemanhoitosuunnitelman tärkeimpiä toteuttajia ovat alueen asukkaat.

Kuva 2. Kaunista viljelymaisemaa Pikkaralassa.

3 OULUJOKIVARREN LUONNON JA MAISEMAN ERITYISPIIRTEET

3.1 Luonnonmaiseman piirteet

3.1.1 Oulujokilaakson muotoutuminen: kallio- ja maaperä, topografia

Oulujokilaakso muodostaa sekä historiallisesti että maisemallisesti monivivahteisen aluekokonaisuuden Pohjois-Pohjanmaalla ja esimerkin joen hyödyntämisestä eri aikakausina.

Jokilaakso on Juuruksen ja Laukan välisellä alueella kapea vanha viljelylaakso, joka joen pohjoispuolella rajautuu selkeästi metsäiseen selännealueeseen. Joen eteläpuolella viljelyalue on leveämpi, mutta ei muodosta laajaa peltomaisemaa. Metsäiset mäet rytmittävät alavampia viljelyalueita. Muhoksen kirkonkylän lounaispuolella on laaja, yhtenäinen viljelystasanko. Täälläkin jokilaakso rajautuu itä- ja pohjoispuolella metsäisiin selänteisiin.

Oulujoen laakso sijoittuu graniittikallioperän alueelle lukuun ottamatta Montanlampien aluetta Muhoksen kirkonkylän kohdalla. Muhoksella selkeä, alava jokilaakso viljelyksineen alkaa Pyhänselän kohdalta, missä maaston korkeustaso laskee lyhyellä matkalla noin 20 metriä. Paikalla on kallioperässä vanha siirrosvyöhyke. Muhoksen kirkonkylän ja Montanlammen alue sijoittuu geologisesti mielenkiintoisen ns. Muhoksen sedimenttikivimuodostuman alueelle. Muodostuma koostuu savi- ja hiekkakivikerroksista, jotka ovat ympäröivää graniittikallioperää huomattavasti nuorempia.

Graniittinen peruskallio on syvimmillään Muhoksella 500 metrin syvyydessä. Muhos-muodostuman paksuudeksi on kairauksissa todettu 475 m ja irtomaakerroskin on Suomen olosuhteissa poikkeuksellisen paksu, yli 50 m. Sedimenttikiven ja graniitin välissä on konglomeraattipatja, joka on näkyvissä Oulujoen rannassa, Kieksinkaarten pohjoisrannalla. Kieksin konglomeraattiesiintymä on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla.

Moreenikerrostumat rajaavat jokilaakson suistokerrostumavyöhykettä sekä etelä- että pohjoispuolella laaksoa. Mannerjäätikön luode-kaakko –liikesuuntaan kerrostamat moreenikohoumat, drumliinit, kohoavat suistokerrostumien yläpuolelle muinaisina suistoalueen saarina. Silttisissä Oulujoen suistokerrostumissa näkyy monin paikoin jäänteitä vanhoista suistouomista. Hienojakoisiin suistokerrostumiin on uurtunut sade- ja lumien sulamisvesien synnyttäminä jyrkkärinteisiä, kapeita laaksoja eli raviineita (paikallinen nimitys ”kursu”). Jokilaakson etelälaidalla, Oulun kaupungin alueella, sijaitsee Hangaskankaan harjumuodostuma, joka koostuu hiekkaisesta ja soraisesta harjuosasta sekä aallokon ja tuulten muovaamista hiekkaisista rantavalleista. Alue on myös tärkeää pohjavesialuetta (liitekartta 1).

Nykyinen jokiuoma on jyrkkärinteinen ja selvärajainen; tämä johtuu siitä, että maankohoamisen myötä eroosion päätetaso joen suulla koko ajan alenee ja joki uurttaa uomansa niin syväälle suistokerrostumiin, kunnes pohjataso (kallio tai kivinen moreeni) saavutetaan. Varsinaiset suistokerrostumat kerrostuvat

ainoastaan joen suulle, mereen. Luonnontilaisessa jokilaaksossa tulva nousi harvoin syvän uoman ulkopuolelle.

3.1.2 Ilmasto

Viljelysalueiden keskellä kasvavat metsäsaarekkeet, puuryhmät sekä yksittäispuut ja –pensaat parantavat pienilmastoa mm. vähentäen tuulisuutta. Oulun kauppatorilta vuoden 2000 keskilämpötilaksi on mitattu 4,7 °C, tammikuussa se oli –6,3 °C ja heinäkuussa 17,5 °C, joita voidaan pitää suuntaa-antavina myös suunnittelualueella. Vuosien 1979-1999 keskiarvo on 2,6 °C. Oulun yleisimmät tuulensuunnat ovat kaakko ja etelä.

3.1.3 Vesiolosuhteet

Oulujoki laskee kaakko-luode -suunnassa Oulujärveltä Perämerelle noin 110 km:n matkan Vaalan, Utajärven, Muhoksen ja Oulun kautta. Suunnittelualueen tärkeimmät sivu-uomat ovat Sanginjoki ja Muhosjoki. Oulujoen keskellä sijaitsee useita saaria ja niitä erottavia putaita. Kinnulanlampien muodostama kokonaisuus sekä Vasanojan, Tuohinonojan ja Ehtiäisensaaren kosteikkoalueet ovat merkittäviä luontokohteita ja tuovat vaihtelevuutta jokimaisemaan. Oulujokilaaksoa rajaavien laajojen selänteiden suoalueet ovat suurimmaksi osaksi ojitettuja.

Oulujoki on rakennettu 1940- ja 1950-luvuilla koko pituudeltaan voimalaitoskäyttöön. Suunnittelualueella sijaitsee kaksi voimalaitosta; Montan ja Pyhäkosken voimalaitokset Muhoksella. Voimalaitoksien edellyttämä vedenkorkeuden vaihtelu mm. kuluttaa jokirantoja ja hankaloittaa ranta-alueiden käyttöä. Etenkin Muhoksella voimakas vedenkorkeuden vaihtelu aiheuttaa ongelmia. Voimalaitosten rakentamisen myötä Oulujoen lukuisat kosket ovat kadonneet.

Voimatalousrakentamisen takia rantoja on jouduttu suojaamaan eroosiota vastaan kiveämällä. Alhaisen vedenkorkeuden aikana nämä kivetyt ja louhikkoiset ranta-alueet ovat paljaita ja hieman ankean näköisiä, mikä tosin vähenee ajan kuluessa kasvillisuuden pehmentäessä ranta-alueita. Toisaalta kiveämisen myötä rannat liettyvät vähemmän, mikä helpottaa niiden käyttöä ja vähentää niiden ruoppaustarvetta.

3.1.4 Kasvillisuus

Oulujokivarsi kuuluu keskiboreaaliseen Pohjanmaan-Kainuun kasvillisuusvyöhykkeeseen. Oulujokivarren metsät ovat pääasiassa mäntyvaltaisia kasvatusmetsiä. Jonkin verran joukossa on kuusi- ja sekametsiä. Jokirannassa lehtimetsät ja pensaikot ovat vallitsevia. Taimikoita on alueella vähän. Vanhaa metsää kasvaa Päivärinteellä, Montan ja Pyhäkosken voimalaitosten välisellä alueella sekä vähäisemmässä määrin myös muualla. Oulujokivarressa esiintyy kaikkia kasvupaikkatyyppisiä, karuista mäntykankaista aina reheviin lehtoihin. Peltojen metsityksessä on käytetty etupäässä koivua, mutta myös jonkin verran mäntyä. Jokirannassa on hoitamattomia peltoja, joissa kasvaa pajua.

Kuva 3. Pyhäkosken voimalaitos.

Männyn ja kuusen lisäksi Oulujokivarressa kasvaa raudus- ja hieskoivua, harmaaleppää, haapaa, pihlajaa, tuomea ja katajaa. Pajuista alueella kasvaa mm. raitaa ja kiiltopajua. Siperianlehtikuusta, siperianpihtaa ja kontortamäntyä on istutettu eniten puulajeista, jotka eivät kasva luontaisesti alueella.

3.1.5 Arvokkaat luontokohteet ja luonnonmuistomerkit

Seuraavassa on esitetty luettelona arvokkaat luontokohteet suunnittelualueelta. Numerointi viittaa alueiden numerointiin liitteen 1. kartalla (Korkokuvatyytit ja pinnanmuodot).

Oulu:

1. Hangaskankaan harju:

- geomorfologisesti ja maisemakuvallisesti arvokas maa-ainestenotolta säästynyt osa harjumuodostumaa

2. Oulujokilaakson keskeinen arvokas luontokokonaisuus:

- maisemakuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat saaret (Siikasaari, Turkansaari, Lapinsaari, Petäjäsaari)
- Kinnulanlammet ja niihin liittyvät vanhat jokiuomat; monimuotoinen luonto-kokonaisuus, joka on arvokas geomorfologian, kasvillisuuden, linnuston ja maiseman kannalta
- jokilaakson moreenimuodot, drumliinisaarekkeet ja poikittaiset moreeniselänteet; edustavia, selvästi maisemassa näkyviä moreenimäkiä, jotka ovat vaikuttaneet alueen asutuksen ja viljelyn sijoittumiseen
- Oulujoen pohjoispuolella jokilaakson maisema-alue liittyy Pilpasuon-Pilpajärven kasvillisuudeltaan, linnustoltaan ja maisemaltaan arvokkaaseen luontoalueeseen

- Oulujoen eteläpuolella jokilaakson maisema-alue liittyy Kourinjärven-
Hangaskankaan linnuston ja pohjaveden suojelun kannalta arvokkaaseen
luontoalueeseen

3. Tuohinonjojan varsi ja Tuohinon lähteet:

- lehtomaista metsää kasvava kursu Oulun ja Muhoksen rajalla sekä kursuun
vetensä laskevat kaksi suurta lähdetä (Hangaskankaalta purkautuvaa
pohjavettä)

Muhos:

4. Muhoslammen alue:

Geomorfologialtaan, kasvistoltaan, eläimistöltään ja maisemakvaltaan arvokas
alue:

- Rovastinojan, Pastorinojan, Ketolanojan ja Väliojan kursut
- Muhoslammen saaret, erityisesti Rovastinsaaren itäosan arvokas
kasvillisuus
- Kämäränniemen edustava mattokuusi rantatörmässä
- lammen korkeat ja jyrkät rantatörmät
- Muhoslampi on arvokas vesilintualue

5. Montanlammen alue:

Geologialtaan, geomorfologialtaan, kasvistoltaan, eläimistöltään ja
maisemakvaltaan arvokas alue:

- Kieksin geologisesti merkittävä konglomeraattipaljastuma Kieksinkaarten
kalliossa
- Kaipolanperän edustava kursumuodostumien ryhmä
- Pyhäkosken lehdot; lehtojensuojeluohjelman kohteita joen pohjoistörmällä
Pyhäkosken voimalaitoksen alapuolella, törmä on kasvillisuudeltaan
rehevää myös varsinaisten suojelukohteiden ympäristössä
- lammen korkeat ja jyrkät rantatörmät

6. Junninojan suu:

- arvokas kursumainen puron suu, kasvillisuudeltaan, geomorfologialtaan ja
maisemaltaan arvokas kohde

Suunnittelualueella on kolme luonnonmuistomerkkiä.

- 1. Kieksin konglomeraatti-paljastuma:* luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettu
geologisesti arvokas kalliomuodostuma Oulujoen pohjoisrannalla
Kieksinmutkassa Pyhäkosken voimalaitoksen alapuolella
- 2. Kaksi ikimäntyä, Laitasaari, Kärnä*
- 3. Kaksi ikimäntyä Muhoksen kk, pappila*

Kuva 4. Näkymä Kinnulanjärvelle, joka on yksi Kinnulanlammista.

3.2 Kulttuurimaiseman piirteet

Oulujokivarsi edustaa tyypillistä pohjoispohjalaista jokilaaksoon muodostunutta kulttuurimaisemaa, jossa asutus ja pellot ovat tiivistyneet rannikkoa vasten kohtisuoraan laskevan joen ympärille.

3.2.1 Esihistoriallinen aika

Oulujoki on ollut merkittävä lohijoki, joka on houkuttanut ympärilleen pysyvää asutusta jo esihistoriallisella ajalla. Suunnittelualue on ollut varsin pitkään meren pohjaa. Tästä syystä myös kaikkein varhaisimmat asuinlöydökset sijaitsevat sisämaassa muun muassa Utajärven tietämillä. Vielä ajanlaskun alun tienoilla Perämeren rantaviiva on noudatellut alueella likimain 20 metrin korkeuskäyrää ja nykyinen viljelysmaisema on ollut veden peitossa miltei nykyiseen Muhoksen taajamaan saakka. Rantaviiva pysytteli noin 1500 vuoden ajan Pyhäkosken tienoilla, mistä johtuen Pyhäkosken lähettäviltä on inventoitu useita muinaislöydöksiä.

3.2.2 Maatalouden muovaama kulttuurimaisema

Pysyvä asutus on levinnyt Oulujokivarren alueelle ilmeisesti 1300-luvulta lähtien. Varhaisin asutus asettui muun muassa Laitasaaren alueelle. Turkassa ja Turkansaarella oli kauppapaikka viimeistään jo 1400-luvulla. Alueen pääelinkeinot olivat pitkään tervanpolto ja kalastus. Viljely oli alueella kauan vain sivuelinkeinon roolissa.

Rakennuspaikat ovat tyypillisesti sijainneet kuivilla ja lämpimillä rantatöyräillä muodostaen harvahaikaa nauhamaista asutusta. Rakentamista sijaitsee myös viljelyksien keskellä sijaitsevien metsäkumpareiden reunoilla sekä metsän

reunassa viljelylaakson ja metsäselänteen reunavyöhykkeessä. Rakennukset ovat ryhmittyneet pihapiireiksi. Pihapiirit ovat tunnusomaisesti neliömäisiä ja usein yhdeltä sivulta avoimia. Pihapiiri oli toiminnallinen kokonaisuus, johon liittyivät rakennuksien lisäksi pihamaat, tiet, polut, aidat ja muut rakennelmat sekä ympäröivät näkymät.

Kuva 5. Jokivarteen sijoittunut asutusta lähellä Ketolanojaa.

Tyypillistä Pohjois-Pohjanmaan talonpoikaisarkkitehtuurille on pohjalaistalo, joita Oulujokivarteenkin on perinteisesti rakennettu. Pohjalaistalon tunnuspiirteitä ovat suorakaiteen muotoinen hirsirunko, korkeahkot julkisivut, kaksilapainen harja- eli satulakatto ja rakennuksesta ulkoneva kuisti. Lautaverhous ilmestyi myöhemmin suojaamaan hirsiseiniä. Seinät maalattiin puna- ja keltamullalla, myöhemmin vaaleilla sävyillä öljymaalien yleistyttyä. Pohjois-Pohjanmaalla rakennukset ovat yleensä yksikerroksisia.

3.2.3 Maisemarakenne

Oulujokivarsi kuuluu Pohjois-Pohjanmaan jokiseutu ja rannikko –nimiseen maisemaseutuun, jonka maisemarakenteelle on tyypillistä selvärajaiset jokilaaksot ja näiden väliset vedenjakajaselänteet. Myös Oulujokivarren maisemarakenne on selkeä. Metsäisten vedenjakajaselänteiden välissä sijaitsee viljelty laakso, jonka keskellä virtaa Oulujoki.

Asutus on sijoittunut jokilaaksoon kulkuväylän ja viljelyalueiden tuntumaan; jokilaakson ja selänteiden reunoille tai jokilaaksossa sijaitseville kumpareille. Molemmat alueet ovat selänteiden ja laakson väli-aluetta, niiden välistä reunavyöhykettä, joka on ilmastoltaan, kasvuolosuhteiltaan sekä kallio- ja maaperältään edullisinta rakentamisaluetta. Epäsuotuisille selännealueille on syntynyt vain vähän haja-asutusta.

3.2.4 Maiseman keskeiset ongelmat

Maisemakuvan kannalta suurimpina ongelmina voidaan pitää hallitsematonta rakentamista sekä elinkeinorakenteen muutosta, jonka seurauksena maatalous ja sen myötä viljelyalueiden pinta-ala tulevat vähenemään. Näiden lisäksi peltomaisemien läpi kulkevat voimalinjakäytävät rikkovat maisemakuvaa. Käytöstä pois jääneet pellot kasvavat umpeen ja sulkevat perinteisesti avointa kulttuurimaisemaa. Metsitetyt entiset viljelymaat aiheuttavat samankaltaisia ongelmia. Metsityskuviot erottuvat muusta ympäristöstä myös kaavamaisen muotonsa ja riveittäin tehtyjen istutuskuvioden vuoksi. Myös vanha rakennuskanta on vähitellen häviämässä.

Kuva 6. Voimajohtolinja hallitsee maisemaa Hepo-ojan ympäristössä.

3.2.5 Arvoalueet

Yksittäiset muinaisjäänneksiksi, kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja pihapiirit on merkitty suunnitelmakarttoihin ja osa-alueittaisiin tekstikuvauksiin.

Kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen, kokouksessa käytyjen keskustelun ja suunnittelijoiden omien arvioiden perusteella suunnittelualueelta on määritelty erikseen alueen *helmet*. Suunnittelualueen helmet ovat erityisen edustavia kulttuurihistoriallisesti ja/tai maisemallisesti sekä mahdollisesti myös luonnonarvoiltaan. Niiden hoitoon kiinnitetään erityistä huomiota ja niille kohdistetaan mahdollisimman vähän ympäristöä muuttavia toimenpiteitä, kuten esim. uudisrakentamista.

Oulu:

1. *Konttisentien ympäristö:* Maisemaltaan vaikuttava kokonaisuus, jossa rakennettu ympäristö ja luonnonmaisema liittyvät toisiinsa tasapainoisesti.

2. *Sanginjokivarsi:* Mutkittileva Sanginjoki muodostaa vaihtelevan miljöön joenvarsipeltoineen ja maalaistaloineen.
3. *Kinnulanlampien alue:* Pienten lampien muodostama kokonaisuus, jonka tuntumassa sijaitsee arvokkaita rakennusryhmiä, joka tuo jokimaisemaan vaihtelua, ja joka on myös arvokas luontokohde.
4. *Vasankankaan raitti:* Idylliseltä kylänraitilta avautuu kauniita näkymiä maisemakuvallisesti arvokkaille viljelyaukeille.
5. *Pikkaraisenkyliä:* Tiivis, kumpareen päälle syntynyt kylä, jota viljelykset ympäröivät. Viljelyaukea jatkuu Oulujoen toisella puolella Hepo-ojan ympäristössä.
6. *Lapinkangas:* Nauhamainen, harva kylärakenne. Hepo-ojan ympäristössä avautuu laaja viljelyaukea. Hepo-oja on suunnittelualan ainoa seudullisesti arvokas perinnebiotooppi.

Muhos:

7. *Vanha rantatie:* Laitasaassa Oulujoen rannalla kulkee vanha idyllinen, sorapintainen rantatie, jonka varrelle sijoittuu perinteistä rakennuskantaa paikoin miljööltään hyvinkin kiinteinä tiivistyminä.
8. *Päivärinteen sairaala:* Funktionalistinen viisikerroksinen entinen parantolarakennus, johon liittyy eri-ikäisiä asuin- ja laitosrakennuksia sisältävä puistomainen ympäristö mäntyvaltaisella Oulujoen pohjoisrinteellä.
9. *Montan voimalaitos asuinalueineen:* Arkkitehti Aarne Ervin suunnittelema voimalaitos sekä asuntoalue rakennettiin 1950-luvulla.
10. *Pyhäkosken voimala ja Leppiniemen asuntoalue:* Arkkitehti Aarne Ervin suunnittelema voimalaitos ja asuntoalue rakennettiin 1940- ja -50-luvuilla. Ne muodostavat yhtenäisen, puistomaisen ympäristön.

Kuva 7. Leppiniemen viihtyisää asuinalueita.

4 MAISEMANHOITOPERIAATTEET

4.1 Yleistä

Avoimen maisematilan säilyminen on olennaista, sillä maiseman arvot rakentuvat hyvin pitkälti juuri tämän avoimen tilan ympärille. Hoidettavat maisemakohteet ovat usein viljelymaiseman pieniä osasia, kuten pientareita tai joen- ja ojanvarsia. Avoimessa maisematilassa ne näkyvät kauas ja katkaisevat alueen poikki avautuvat näkymät.

4.2 Viljelyalueet

Maisemallisesti merkittävä viljelyalue on useiden peltojen muodostama yhtenäinen, avoin viljelyaukea. Ne tulee säilyttää avoimena eikä niitä saa metsittää. Pinta-alaltaan pienemmät avoimet alueet voivat olla tärkeitä joki- tai tiemaiseman kannalta. Myös kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ympäristön pellot tulee säilyttää ainakin osittain viljelyksessä, jolloin myös ympäristö on arvorakennuksen mukaisessa asussa.

Metsitys ohjataan syrjäisemmille alueille, kuten esimerkiksi metsän keskelle sijoittuville peltosaroille tai metsän sisään työntyville peltoniemekkeille. Metsänreunavyöhykkeet tulee käsitellä siten, että suoraviivaiset istutuskuviot eivät näy ulospäin.

Kesällä 2001 Kinnulanjärven ympäristössä raivattiin metsitetty pelto takaisin viljelyalueeksi, mikä toimii erinomaisena esimerkkinä metsitettyjen alueiden muuttamisesta uudelleen viljelykäyttöön. Toimenpide parantaa viljelysaukean maisemakuvaa huomattavasti. Oulujokivarressa on useita vastaavankaltaisia tilanteita, joissa umpeenkasvava pelto muodostaa maisemahäiriön viljelyaukealla.

Kuva 8. Metsitetty pelto on raivattu takaisin pelloksi kesällä 2001 Kinnulanlampien ympäristössä

Maisemallisesti merkittävien peltojen keskellä sijaitsevat pensoittuneet pelto-ojat saattavat muodostaa umpeenkasvavan pellon tapaisen maisemähäiriön. Esimerkiksi Vasankankaan pensoittuneet pelto-ojat estävät yhtenäisen, avoimen viljelysaukean muodostumisen sekä näkymät peltojen poikki. Tällaisilla alueilla pusikot pitäisi raivata tai harventaa ryhmiin. Pelto-ojien varsien ei tarvitse olla kokonaan paljaita, vaan siellä voi kasvaa yksittäisiä puita tai pensaita, puu- tai pensasryhmiä, jotka elävöittävät ja jäsentävät maisemaa. Samalla ne toimivat myös peltoeläimistön suojapaikkoina.

Osa-alueittaisissa maisemanhoitosuunnitelmakartoissa viljelyalueet on luokiteltu avoimena säilytettäviin ja sellaisiin, joiden avoimuus on maiseman kannalta vähemmän tärkeää. Avoimena säilytettävät alueet voivat olla joko peltoa tai niittyä. Niiden avoimuus on merkittävää joko viljely-, joki- tai tiemaiseman tai kulttuurihistoriallisen ympäristön kannalta.

4.3 Niityt, hakamaat ja metsälaitumet

Suunnittelualueelta on inventoitu ainoastaan yksi seudullisesti arvokas perinnebiotooppi Hepo-ojan laidun, joka on tulvaniittyä ja hakaa. Se ei tarkoita kuitenkaan sitä, etteikö suunnittelualueella olisi paikallisesti arvokkaita perinnebiotooppeja, niittyjä, hakoja ja metsälaitumia – tällaisia ovat mm. sivu-uomien avoimet-puoliavoimet varret. Nämä alueet ovat merkittäviä niin eliölajiston kuin maiseman ja kulttuurihistorian kannalta. Maamme uhanalaisista eläin- ja kasvilajeista noin viidesosa tarvitsee säilyäkseen nimenomaan maatalouden perinteisen maankäytön tuloksena syntyneitä elinympäristöjä. Perinnebiotoopit ovat merkkejä historiasta, entisajan elämästä ja maankäytöstä, ja ovat siten säilyttämisen arvoisia. Ne tuovat vaihtelua metsien ja peltojen hallitsemaan maisemaan.

Laidunniittyjen ja hakamaiden parhaat hoitomuodot ovat laiduntaminen tai niittäminen. Umpeenkasvaneen niityn palauttaminen edellyttää puuston ja pensaikon raivausta. Laiduntaminen on luonteva monipuolista lajistoa ylläpitävä niityn hoitolaji. Laiduntamista todennäköisempi hoitotapa lienee kuitenkin niitto suunnittelualueella. Niiton sopiva ajankohta on loppukesällä kasvien siementen tuleennettua.

4.4 Pienkohteet

Oulujokivarrelle tyypillisten maisemaelementtien säilyttäminen on tärkeää, koska ne lisäävät maiseman monimuotoisuutta. Tällaisia ovat muun muassa ladot, kivenlohkareet, puukujanteet, yksittäispuut ja metsäsaarekkeet.

Kivenlohkareet, kiviaidat ja –kasat ovat niinkään tärkeä osa kulttuurimaisemaa. Niitä pitäisi pyrkiä ottamaan esiin ja tarvittaessa hoitamaan ja kunnostamaan esimerkiksi raivaamalla ympäröivää kasvillisuutta.

Kuva 9. Hepo-ojan laidun.

Kuva 10. Maitolaiturit ovat lähes hävinneet ja viimeisimmät säilyneet alkavat olla huonossa kunnossa. Kuva Viskaalinmäeltä.

*Kuva 11. Hepo-ojan
ympäristön latomerta.*

*Kuva 12.
Kaunis kivimuuri Vasankankaalla*

Peltojen ja tienvarsien komeat puuryhmät ja yksittäispuut, nk. maisemapuut tulee säästää. Niiden kasvuolosuhteita ei saa vaarantaa mm. ulottamalla viljely liian lähelle niitä. Maisemapuiden ”valioyksilöihin” kuuluvat suunnittelualan luonnonmuistomerkeiksi nimetyt puut. Metsänhoidon yhteydessä tulee säästää komeita ja erikoisia puita rikastuttamaan maisemaa. Maiseman ja luonnon monimuotoisuutta lisäävät myös peltojen keskellä kasvavat metsäsaarekkeet. Niitä tulee muun ympäristön tavoin hoitaa, etteivät ne esimerkiksi pensoitu ja tukahduta komeita valopuita. Valopuilla tarkoitetaan valossa kasvaneita, leveälatvuksisia puita.

Oulujokivarressa kasvaa myös muutamia komeita puukujanteita. Puukujanteet

korostavat sen päätteenä olevaa rakennusta, mikä lisää niinikään maiseman monimuotoisuutta ja kertoo maiseman hierarkiasta. Puukujanteita tulee hoitaa ja miettiä ajoissa niiden uusimistapa.

Kuva 13. Komea koivukujanne johtaa Pohjola-kotiin Montanlammen rannalla

4.5 Metsät

Oulujokea ja jokivarren viljelysalueita kehystävät metsät, jotka rajaavat avointa maisemaa. Metsänreunat ovat maiseman ”seiniä”, tärkeitä tilanmuodostajia kuten myös peltojen keskellä kasvavat metsäsaarekkeet, puuryhmät ja yksittäiset puut. Metsänreunojen kasvillisuus sekä viljelysmaiseman keskellä kasvavat puut ja pensaat ovat tärkeitä myös luonnon monimuotoisuuden kannalta.

Maisemallisesti ja luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä metsiä tulee hoitaa ilman maisemaa kerralla voimakkaasti muuttavia toimenpiteitä. Metsää tulisi kasvattaa ja uudistaa yhtä aikaa, jotta maisema pysyisi metsäisenä. Harvennushakkuilla vaikutetaan metsän puulajisuhteisiin ja lisätään kasvatettavien puiden tilaa kasvaa. Metsän uudistaminen avo- tai siemenpuuhakkuulla muuttaa voimakkaasti maisemaa. Avohakkuuta ei tule sallia ollenkaan Oulujoen arvokkaalla maisema-alueella. Siemenpuuhakkuissa tulee siemenpuuston olla melko tiheä, jotta uudistettava alue ei näytä avohakutulta, jossa ainoastaan muutama puu on jätetty pystyyn. Maisemallisesti herkillä kohdilla kuten metsänreunoissa, rannoilla, lakialueilla ja maisemallisesti arvokkaissa metsissä luontainen uudistaminen on yleensä turvallisin ratkaisu, jolloin siemen- tai suojapuusto on lähes täystiheä. Vaihtoehtoisesti tällaisilla alueilla voidaan tehdä pieniä aukkoja, jotka viljellään kookkailla taimilla. Maisemallisesti herkillä alueilla suositeltavia ratkaisuja ovat myös kiertoajan jatkaminen harventamalla ja metsän kasvattaminen erirakenteisena. Erirakenteisella metsällä tarkoitetaan useiden puulajien muodostamaa sekametsää.

Kun uudistettavan metsän ja avoimen joki- tai viljelysalueen väliin jätetään riittävä, vähintään 20 metrin levyinen, harventamalla hoidettava suojavyöhyke, uudistushakkuut eivät näy avoimessa viljelymaisemassa. Rinteillä hakkuut muotoillaan rinteeseen suuntaisesti, jotta alempana oleva metsä peittäisi hakkuualueetta. Selänteiden lakialueet uudistetaan siten, että uudistusalueet ovat pienialaisia ja maastoa mukailevia eli korkeuskäyrien suuntaisia tai että metsää uudistetaan harventamalla. Hakkuualueiden rajauksessa tulee käyttää epäsäännöllisiä tai pyöreitä muotoja, geometriset muodot ja suorat linjat soveltuvat huonosti maisemaan. Lakialueilla metsän ääriviiva säilytetään aina ehjänä.

Oulujokivarren havupuuvaltaisen metsän monimuotoisuutta voidaan lisätä säästämällä tai istuttamalla lehtipuustoa. Lehtipuina voidaan suosia esimerkiksi koivua, haapaa ja pihlajaa. Rantavyöhykkeelle voidaan myös istuttaa tervaleppää. Istutukset tulisi tehdä siten, ettei säännöllisiä istutuskuvioita tai -rivejä näy. Pihapiireihin voidaan istuttaa myös nk. vieraita puulajeja eli puulajeja, jotka eivät luontaisesti kasva Oulujokivarressa, kuten esimerkiksi siperianlehtikuusta, siperianpihtaa ja sembramäntyä.

Pohjois-Pohjanmaan Metsäkeskuksen julkaisussa Metsämaiseman hoito Oulujokivarressa vuodelta 1999 on käsitelty tarkemmin metsien hoitoa suunnittelualueella. Julkaisussa todetaan, että ”Metsänhoidolla voidaan parantaa maisemaa korostamalla alueen ominaispiirteitä peittämisen sijaan.” Oulujokivarren metsien hoito onkin yksi tärkeimmistä maisemanhoitotoimenpiteistä arvokkaan maisema-alueen vaalimisessa.

Maisemanhoitosuunnitelmiin merkityt maisemallisesti arvokkaat metsät ja metsänreunat tulisi jättää kokonaan rakentamatta.

Kuvat 14 ja 15. Uudistettu metsä metsän sisältä ja ulkoapäin nähtynä Viskaalinmäellä. Suojavyöhyke peittää hyvin hakkuualueen maisemassa. Siemenpuuhakkuu olisi voinut olla tiheämpi, jotta uudistusalue ei näyttäisi niin paljaalta metsän sisältäpäin katsottuna.

Kuva 16. Peltojen keskellä kasvaa kaunis metsäsaareke Kärpän alueella. Se kaipaisi hienovaraista nuoren lehtipuuston harvennusta, jotta Oulun suurimmalla katajalla ja komeilla männyillä on riittävästi kasvutilaa.

4.6 Jokimaisema

4.6.1 Rantakasvillisuuden hoito

Oulujoki ja sen rannat ovat keskeinen osa Oulujokivarren kulttuurimaisemaa. Rantojen avoimuus ja kasvipeitteisyys ovat monitahoinen kysymys, jota tulee tarkastella yksilöllisesti eri jokiosuuksilla. Rantojen hoidossa on otettava huomioon maisemalliset arvot, maastonmuodot, viljelykäytäntö, laidunnuksen perinteet ja virkistyskäyttö, kuten myös vesiensuojelu, peltoluonnon monimuotoisuus ja kalaston hoito. Oulujoen ja sen sivuvesistöjen rannat ovat sen verran puustoisia, että maisemallisten ja virkistyskäyttösyiden takia rantoja voi tarvittaessa edellä mainitut tekijät huomioon ottaen paikoitellen harventaa avoimemmiksi.

Keskeisiä näkymäsuuntia tulisi pitää avoimena joko kasvillisuutta raivaamalla tai niittämällä. Rantoja voitaisiin pitää avoimena myös laiduntamalla, mitä ei kuitenkaan enää juuri tapahdu jokirannassa. Näkymäalueita voi tarvittaessa raivata muutaman vuoden välein, jolloin otetaan huomioon näkymäsektorin leveys, pitkien jokilaakson yli ulottuvien näkymäaukkojen sijainti ja mahdollinen näkymäaluetta elävöittävien ja rajaavien yksittäispuiden ja pensasryhmien säilyttäminen. Muhoksen jyrkkiä rantatörmäitä voi harventaa hienovaraisesti mm. poistamalla lehtipuiden taimia. Jyrkkien rantatörmien harventaminen on kuitenkin vaikeaa, minkä takia ne tulee enemmän jättää harventamatta kuin harventaa liian voimakkaasti ja maisemaa muuttavasti.

Säilytettävää kasvillisuutta ei saa jättää tasaisin välein rantaan, mikä tekee rannasta kaavamaisen. Ne jätetään ryhmiin, joiden välissä on selkeitä avoimia alueita. Tällöin ranta-alueesta tulee luonnollisen näköinen ja kasvillisuuden

väliin jää selviä näkymäaukkoja. Pensaikon seassa kasvaa usein komeita yksittäispuita, jotka tulisi ottaa esiin pusikkoa raivaamalla. Talvisaikaan havupuilla on suuri maisemallinen merkitys myös jokimaisemassa. Mikäli raivattuja rantoja niitetään säännöllisesti joka vuosi, niittäminen estää uudelleen pusikoitumisen ja siten myös raivaustarpeen syntymisen.

Kuva 17. Käsitelty ranta-alue. Puustoa on harvennettu niin, että väliin jää selvä avoin alue.

Umpeenkasvavia vesialueita on etenkin Muhoksen taajaman kohdalla, mikä huonontaa alueen maisemakuvaa selvästi. Kasvillisuuden poistaminen vesialueilta edellyttää yksityiskohtaista suunnittelua ja neuvotteluja eri osapuolten kesken.

Tekosaaria on aikoinaan läjitetty virtauksen ohjaamiseksi uittoa varten. Sen loputtua saaret ovat käyneet siinä tehtävässä tarpeettomaksi. Toimenpiteitä on tehty saarien muotoilemiseksi ja katkaisemiseksi Oulussa Heikkilänsuvannossa ja Muhoksella Laukan sillan alapuolella. Keskeisiä avoimina pidettäviä näkymäsuuntia on esitetty maisemahoitosuunnitelmakartoissa.

4.6.2 Eroosio ja sen estäminen

Eroosiota eli syöpymistä voi esiintyä pintaeroosiona peltoalueilla ja uomaeroosiona pää- ja sivu-uomissa. Eroosiossa vesistöön joutuu maa-ainesta ja ravinteita, mikä aiheuttaa uomien liettymistä ja umpeenkasvua, veden samentumista ja vesistön virkistysarvon heikentymistä. Pintaeroosiota voi esiintyä etenkin jyrkillä tai tulvanalaisilla rantapelloilla maan ollessa kynnettyinä tai muokattuna lähinnä rankkasateiden ja tulvan yhteydessä. Pintaeroosiota voidaan ehkäistä kevätkynnöillä sekä kyntämällä vesistön suuntaisesti.

Uomaeroosiota tapahtuu pää- ja sivu-uomissa myös luontaisesti. Eroosio ja maa-aineksen kasautuminen on osa jokiuoman kehitysprosessia, jossa uoman linjaus vähitellen muuttuu. Ihmistoiminta lisää eroosiota uomien kaivuun, ojitusten, rantojen avohakkuiden sekä voimalaitosten vaatiman vedenkorkeuden vaihtelun yhteydessä, jolloin eroosiota voidaan pitää maisemavauriona. Uomien suoristaminen lisää veden virtauksen nopeutta ja maa-aineksen liikkeellelähtöä.

Jokivarren ja sivu-uomien rantavyöhykkeet muodostavat ns. luontaisia suojevyyhykkeitä, jotka suodattavat pintaeroosiota vesistöön päin laskevilta rantapelloilta. Erityisesti puustoiset rantavyöhykkeet sitovat uomia myös uomaeroosiolta. Jyrkillä rantatörmillä on erityisen tärkeää pitää rannat puustoisina. Puiden juuret sitovat rantapenkkää ja vähentävät näin eroosioriskiä. Jokeen kaatumassa olevat puut kannattaa poistaa. Jyrkillä rantatörmillä puustoa voi harventaa varovaisesti tai sen voi jättää luonnontilaan. Mikäli jyrkiltä rantatörmiltä kasvillisuutta on poistettu siten, että kenttäkerros on eroosion myötä hävinnyt, rantatörmät pitäisi istuttaa ja verhoilla levyinä siirrettävällä metsänpohjakasvillisuudella.

Jyrkissä rantatörmissä esiintyy paikoitellen sortumia mm. Montanlammen alueella. Niiden etenemistä on pyritty estämään törmän alaosan kiveämisellä. Sortuneita rantatörmiiä voidaan korjata kiveämällä törmä kokonaan tai osittain. Kiveystä voidaan käyttää esimerkiksi rantapolun pohjana. Kiveämisen ohella rantoja on suojattu myös kivilouhoksella. Siitä on kuitenkin jo luovuttu voimayhtiön mukaan, koska louhosverhottujen rantojen käyttö on vaikeaa ja kasvittuminen hidasta. Sortunutta rantatörmää voidaan korjata myös pyöristämällä törmän yläreuna ja kasvittamalla rantatörmä.

Kivetty tai louhosverhottu rantatörmä voi olla melko ankean näköinen, minkä takia se tulisi verhoilla näkyvillä paikoilla. Kivikkoon tai louhikkoon voidaan lisätä hienompaa maa-ainesta, joka mahdollistaa kasvillisuuden kehittymisen nopeammin. Jyrkkiä louhosluiskia tulisi paikoitellen loiventaa, jotta kasvit pystyvät kiinnittymään kasvualustaansa hienomman maa-aineksen lisäämisen ohella.

4.6.3 Oulujoen sivu-uomat

Sivu-uomilla on tärkeä merkitys sekä peltoluonnolle että maiseman monimuotoisuudelle. Laidunnetut tai muuten puoliavoimena hoidetut, luonnontilaisesti mutkittavat puronvarret rikastuttavat maisemaa ja ovat eläin- ja kasvilajistoltaan monipuolisia. Ne voivat jopa muodostua maiseman kohokohdiksi. Täysin puustoisia sivu-uomien varsia ei kuitenkaan juuri erota tavallisesta metsästä.

Purojen varsia tulisi hoitaa ja linjaukset säilyttää luonnontilaisina. Mahdollisuuksien mukaan suoristettujen ojia tulisi kunnostaa tai ennallistaa. Kunnostamisella tarkoitetaan kaikkia uomien tilaa parantavia toimenpiteitä kuten mm. eroosion torjuntaa, uoman vähäistä uudelleen muotoilua ja rantaa suojaavan kasvillisuuden lisäämistä. Ennallistamisella pyritään taas lähelle uomien alkuperäistä tilaa. Sivuuomia ei saa täyttää (putkittaa) eikä rakentaa.

Kuva 18. Ketolanojan avoimet rannat tuovat vaihtelua viljelymaisemaan

4.7 Tieympäristö

Suurin osa ihmisistä muodostaa käsityksensä alueesta tieltä avautuvien näkymien perusteella. Oulujoki näkyy Kainuuntieltä (kt 22) vain muutamasta kohdasta. Pohjoispuolella Oulujoki näkyy Vaalantielle (mt 830) paremmin, koska korkeuserot ovat suurempia kuin joen eteläpuolella. Vaalantie sijaitsee paikoitellen selkeästi jokea ylempänä, jolloin avoimissa kohdissa joki näkyy tielle hyvin. Joen ohella viljelysalueille avautuvat näkymät ovat tärkeitä. Siellä missä se on mahdollista, näkymiä tulisi avata tieltä joelle ja viljelysalueille. Avoimeen maisemaan avautuvat näkymät tuovat vaihtelua metsämaisemaan. Etenkin Vaalantien ympäristö on aika metsäistä, minkä takia kaikki joki-, järvi- ja peltonäkymät tuovat tärkeää vaihtelua maisemakuvaan. Vaihtelevuutta tiemaisemaan saadaan myös tuomalla esiin vanhoja rakennuksia ja puita sekä suosimalla eri puulajeja. Kun näkymiä avataan, on avauksen oltava riittävän laaja, jotta autoilijat ehtivät havaita näkymän.

Hoidettu tienvarsimaisema vaihtelevien näkymien ohella antaa myönteisen kuvan alueesta. Tienvarsimetsät ovat viljelysalueita ja jokea reunustavien metsien kaltaisia, avoimen (tie)tilan metsänreunoja, joiden hoito ja uudistaminen on toteutettava varoen. Erityistä huomioita tulisi kiinnittää siltojen ja levähdysalueiden ympäristöön. Tienvarsimetsien harventaminen parantaa myös liikenneturvallisuutta erityisesti hirvivaara-alueilla. Tienvarsien pajureunukset antavat alueesta hoitamattoman kuvan, minkä takia niitä pitäisi raivata ryhmiksi tai kokonaan pois.

Teiden pientareita hoidetaan niittämällä. Niitto tulisi tehdä mieluiten vasta lintujen pesintäajan jälkeen ja vasta, kun kukkivien kasvien siemenet ovat kypsyneet. Pääteiden päällyste on asfalttia. Pienempien teiden sorapäällyste

sopii hyvin maaseutumaisemaan eikä niitä tulisikaan asvaltoida. Niiden kunnosta tulee kuitenkin huolehtia.

Kuva 19. Tienvarren puusto peittää näkymät viljelysaukealle Kärpän alueella.

Kuva 20. Tieltä avautuu kaunis näkymä Oulujoelle Lapinkankaalla.

5 RAKENTAMINEN JA RAKENNETUN YMPÄRISTÖN HOITO

5.1 Rakentaminen Oulujokivarressa

Asutus on sijoittunut Oulujokivarressa tyypillisesti joko jokilaakson laiduille selänteiden reunoilla, jokilaaksossa sijaitseville kumpareille tai jokivarren rantatöyräille, jotka ovat ilmastoltaan, kasvillisuudeltaan, kallio- ja maaperältään sekä maisemallisesti edullisimpia paikkoja. Perinteisesti rakennukset ovat ryhmittyneet pihapiireiksi, jotka muodostavat nauhamaisia kyliä pitkin jokivartta.

Oulujokivarressa uudisrakentaminen sijoittuu melko hyvin arvokkaan viljelymaiseman tuntumaan. Myös jatkossa sen tulee sijoittua maiseman ja luonnonolosuhteiden kannalta luontevimmille paikoille, jotta suunnittelualueen arvot ja asumisviihtyisyys säilyvät. Uudisrakentamisen tulee tukeutua maisemaan, mieluiten metsän reunaan metsän puolelle eli reunavyöhykkeeseen, jossa rakennus saa suojaa ja yksityisyyttä eheänä säilyvältä metsäreunalta ja josta samalla avautuu näkymiä ympäristöön avoimien viljelysalueiden ylitse. Tonttien tulee olla riittävän tilavia, jotta suunnittelualue säilyttää maaseutumaisen luonteensa, johon eivät kuulu pienten tonttien muodostamat omakotitalomatot.

Pellon keskelle ei tule rakentaa. Tavoitteena on, että rakennetut alueet muodostavat selkeästi rajattujen pihapiirien tiiviitä ”ryppäitä”, ja loppualue on viljelyksessä tai metsää. Uutta rakennuskantaa sijoitettaessa kannattaa hyödyntää vanhaa perinnettä. Purettujen tai tuhoutuneiden rakennusten paikkoja on hyvä käyttää uudelleen. Laajemmat, yhtenäiset peltoalueet tulee säilyttää viljelyksessä ja rakentamattomina, jotta Oulujokilaakso säilyttää edelleen viljelylaakso-luonteensa. Nimenomaan maatalous on muokannut Oulujokilaakson nykyiselleen arvokkaaksi maisema-alueeksi, mitä tulee kunnioittaa. Uusi rakentaminen ei saa muuttaa jokilaaksoa asuinalueeksi, jonka keskellä jää vain pieniä peltotilkkuja. Viljelysaukeiden ohella myös metsäkumpareiden lakialueet ja purolaaksot tulee jättää rakentamattomiksi.

Uudisrakentamisen tulee olla hyvin vähäistä tässä suunnitelmassa määritellyillä *helmi*-alueilla, jotka ovat alueella erityisen edustavia kulttuurihistoriallisesti ja / tai maisemallisesti (sekä mahdollisesti myös luonnonarvoiltaan). Näille alueille tulisi kohdistaa mahdollisimman vähän ympäristöä muuttavia toimenpiteitä, jotta ainakin nämä alueet säilyisivät eheinä ja arvokkaina kokonaisuuksina.

Kaikkaa uudisrakentamista ei ole aina mahdollista esimerkiksi tilanpuutteen tai maanomistusolojen takia toteuttaa metsän reunaan metsän puolelle. Pientalorakentamista on mahdollista ulottaa jonkun verran syvemmälle selänteille tai laaksoalueille reunavyöhykkeen tuntumaan metsän ulkopuolelle. Metsänreunan ”eteen” rakennettaessa reunavyöhykettä ikään kuin laajennetaan, mikä tarkoittaa metsän reunan ulottamista kauemmaksi uusien istutusten avulla. Uudisrakentamista ympäröivät istutukset sitovat rakennuksen taustalla kasvavaan metsään. Tällaisen rakennuspaikan valintaa pitäisi kuitenkin välttää, koska uusien istutuksien kasvaminen vie aikaa, ennen kuin ne peittävät uudisrakennuksen.

Kuvat 21 a, b, c ja d. Kuvassa a metsänreuna on koskematon. Kuvassa b metsän puolelle on rakennettu siten, että reunapuusto säilyy eheänä. Jos kaikki ”reunapaikat” on varattu, voidaan rakentaa toiseen riviin, jossa on vielä varsin hyviä rakennuspaikkoja. Kuvassa c uudisrakentaminen on sijoitettu metsän ulkopuolelle aivan metsänreunaan. Olemassa olevaa reunaa laajennetaan uusien istutuksien avulla, jotka muodostavat uuden metsänreunan. Kuvassa d uudisrakennus on sijoitettu pellon keskelle, mikä muuttaa maisemaa ja sen rakennetta voimakkaasti – tällaista rakennuspaikkaa tulee kaikin keinoin välttää.

Rakennuspaikan sijainnin ohella myös rakentaminen ja muut toimenpiteet tulee sovittaa kooltaan, muodoltaan, tyyliltään, materiaalivalinnoiltaan, väritykseltään ja rakennustavaltaan olemassa oleviin arvokkaisiin tai kauniisiin rakennuksiin. Uudisrakentamisen ei tule poiketa merkittävästi alueen perinteisistä tai yleisesti käytetyistä rakennustavoista ja materiaaleista. Uudisrakentamiselle tulee antaa tarkat rakentamistapaohjeet.

Rakennuskannan kuntoon on kiinnitettävä huomiota hoidetun yleisilmeen luomiseksi. Vanhat rakennukset tulee pitää hyvässä kunnossa tai ainakin hyvässä maalissa. Muutamille autioituneille rakennuksille tulisi löytää uudet asukkaat, kiinnostusta alueelle varmaan riittää.

Kuva 22. Punamullan värinen uudisrakennus metsän reunassa sulautuu hyvin maisemaan.

Kuva 23. Uudisrakennus metsän reunassa kaipaa suojaistutuksia, jotka sitovat nyt liian näkyvän rakennuksen paremmin maisemaan.

Kuva 24. Viehättävä tyhjillään oleva rakennusryhmä tulisi kunnostaa ja ottaa käyttöön ennen kuin rakennukset rapistuvat korjauskelvottomiksi maisemahäiriöksi.

5.2 Rantatörmien rakentaminen

Oulujokivarressa on rakennettu perinteisesti myös korkeille rantatörmille joen varteen. Rakennukset ovat sijainneet puuston katveessa jonkun matkan päässä joesta. Aivan joen rantaan ei ole rakennettu. Piharakennusten rajaama pihapiiri sijaitsee mantereen puolella. Joen puolelle avautuu päärakennuksen ”katujulkisivu”.

Rantapeltoihin rajoituville rantatörmille ei tule rakentaa, mikäli pelto ulottuu jokivartta reunustavalta maantieltä Oulujokeen. Tavoitteena on näkymien säilyttäminen ja avaaminen maanteiltä Oulujoelle, mikä edellyttää myös rantapeltojen säilyttämistä viljelyksessä sekä rannan kasvillisuuden hoitoa. Nämä näkymät ovat tärkeä osa arvokasta maisema-aluetta. Muilla rantatörmillä uudisrakentamisen tulee olla vähäistä, ettei se muuta voimakkaasti jokimaisemaa. Joenvarsi ei saa olla täyteen rakennettu, vaan sen maisemakuvaan kuuluvat selkeät avoimet tai puoliavoimet viljelysjaksot ja suljetut metsäjaksot.

Mikäli rantatörmille rakennetaan, uuden rakentamisen tulee noudattaa perinteisiä rakennustapoja, joita ovat

- Rakennus aukeaa joesta pois päin piharakennusten tai istutusten rajaamalle pihapiirille. Rakennuksen ei tule aueta joelle päin, jottei perinteiset jokijulkisivun periaatteet muutu.
- Rakennus sijaitsee selkeästi rantatörmän päällä hieman kauempana jokirannasta.
- Rakennus tulee ”maastouttaa” maisemaan joko säästämällä olevassa olevaa puustoa tai istuttamalla uutta puustoa rakennuksen ympäristöön.

- Erityisesti jokivarren uusien rakennuksien tulee noudattaa perinteisiä rakennustapaa kooltaan, muodoltaan, tyyliltään, materiaalivalinnoiltaan, väritykseltään ja rakennustavaltaan.

Kuva 25. Vanha puutalo pihapiireineen sijaitsee Oulujoen rantatörmällä piha- ja rantapuuston suojassa.

Kuva 26. Uusi puutalo sijaitsee Oulujoen tuntumassa ilman minkäänlaista suojapuustoa tai pihapiiriä joelle päin.

5.3 Mökkirakentaminen jokirannassa

Oulujoen rannoilla on jonkin verran loma-asutusta sekä jokivarren rakennusten rantasaunoja. Rantapuuston katveessa sijaitsevat mökit sulautuvat melko hyvin jokimaisemaan eivätkä ne näy häiritsevästi Oulujoelle. Jokea reunustaville maanteille ne eivät näy juuri ollenkaan. Matalat harjakattoiset mökit on yleensä maalattu punamullan väriseksi, mikä sopii hyvin viljelysmaisemaan.

Joitakin uusia mökkejä on rakennettu näkyville paikoille joko hyvin lähelle joen rantaa ilman suojaavaa puustoa tai rantatörmän puoleen väliin ikään kuin hyllylle täysin perinteisestä rakentamisesta poikkeavasti. Tällaiset rakennukset saattavat olla suoranaisia maisemahäiriöitä. Joidenkin mökkien moderni arkkitehtuuri tuntuu riitasointuiselta viljelysmaisemassa. Rantamökkien ei ole tarkoitus muodostua alueen kiintopisteiksi – se rooli kuuluu kauniille viljely- ja jokimaisemalle sekä tilakeskusten rakennuksille.

Maiseman ja luonnon vaaliminen ja yleisen asumisviihtyisyyden huomioonottaminen eli kaikkien yhteiset edut saattavat usein unohtua yksityisen edun tavoittelussa ympäristössä piittaamattomassa rakentamisessa. Ranta-alueille rakentaminen vaatii uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaan asema- tai ranta- asemakaavan tai poikkeusluvan. Poikkeuslupien myöntämisessä ja myöhemmin kaavoituksessa voidaan hyödyntää tämän suunnitelman periaatteita, jotta suunnittelualue säilyy edelleen arvokkaana maisema-alueena. Rantojen mökkirakentamisen tulisi olla vähäistä, jottei jokimaisema muutu.

Mökkien sijoituksessa on huomioitava seuraavia asioita:

- Jyrkille rantatörmille ei saa rakentaa sortumisvaaran, vaikeiden perustamisolosuhteiden sekä maisemallisten syiden takia; nk. hyllyrakentaminen tulee estää. Myöskään rantatörmän juureen jokirantaan ei tule rakentaa.
- Sivu-uomia ja etenkin kursuja ei saa täyttää eikä niiden päälle saa rakentaa.
- Rantarakentamista, edes saunarakennuksia ei tule sijoittaa aivan jokirantaan. Aivan rannassa sijaitsevat rakennukset häiritsevät joki- ja viljelysmaisemaa, kuten myös melojia, retkeilijöitä ja kalastajia.
- Rakennus ei saa erottua maisemasta tai ympäristön muusta rakentamisesta esimerkiksi koon, värityksen tai materiaalin suhteen. Rantamökin tulee piiloutua mahdollisimman hyvin maastoon. Se voi kuitenkin aueta joen suuntaan, toisin kuin jokirannan asuinrakennukset.
- Rakennuksen tulee tukeutua olemassa olevaan kasvillisuuteen. Jos kasvillisuutta on vähän, mutta rakennus sulautuu muuten hyvin maastoon (esimerkiksi sopiva notkelma), rakennuksen ympärille tulee istuttaa puustoa, joka peittää rakennusta ja sitoo sen luontevasti ympäristöön. Kasvillisuutta on oltava myös mantereen puolella, rakennuksen takana, jotta rantamökki ei näy avoimessa viljelysmaisemassa. Havupuusto ja lehtipuista mm. tervaleppä peittävät tehokkaasti. Istutuksissa tulee käyttää mieluiten seudulla esiintyvää lajistoa. Omakotipihojen tapainen koristekasvien käyttö ei välttämättä sovi jokirantaan.
- Mökkipihojen rakenteet kuten huvimajojen, grillien, aitojen ja laitureiden tulee niinkään sulautua jokimaisemaan mahdollisimman hyvin.

Kuva 27. Matala rantamökki sulautuu hyvin maastoon rantapuuston suojissa.

Kuva 28. Rantasauna sijaitsee näkyvällä paikalla ilman minkäänlaista suojausta. Rakennus on häiritsevän näkyvillä jokimaisemassa.

5.4 Ympäristörakentaminen

Pihapiirit ovat rakennusten tavoin tärkeitä maisemakuvan kannalta. Myös uudisrakennusten ympärille tulisi muodostaa selvästi rajattu pihapiiri joko istutuksilla tai talous- tai varistorakennuksilla. Sekä uusien että vanhojen rakennusten pihapiirien tulee olla siistejä ja hoidettuja suunnittelualueen kaltaisella arvoalueella – pihapiirien ympäristössä lojuvat romut kuuluvat kaatopaikoille! Erityisen tärkeää pihapiirien siisteys on sellaisilla paikoilla, jossa ne näkyvät joko Oulujoelle tai jokivarren maanteille.

Rakennusten ja pihapiirien ohella myös muihin rakenteisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Tällaisia ovat mm. Oulujoen rantojen eroosiosuojaus, pengerrykset, laiturit jne. Niiden on sopeuduttava arvokkaaseen maisemaan mahdollisimman hyvin – niistä ei saa muodostaa huomion keskipistettä.

Kuva 29. Rakennusten ympäristön romut tulisi viedä kaatopaikalle maisemaurumentamasta. Epäsiisti piha kertoo asukkaiden piittaamattomuudesta ympäristöstään ja luo koko alueelle välinpitämättömyyden leimaa.

Suunnittelualueella risteilee useita kookkaita voimajohtolinjoja avoimen joki- ja viljelymaiseman poikki. Voimajohtolinjojen suuri koko on pahasti ristiriidassa pienipiirteisen maiseman kanssa. Ne muodostavat avoimessa maisemassa kauaksi näkyvän maisemahäiriön. Voimajohtolinjat tulisi linjata siten, että ne kiertävät arvoalueet tai vaihtoehtoisesti tällaisilla alueilla ne voisi viedä maan alle. Näkyvillä alueilla voimajohtolinjan aukkoa ei tulisi kaavamaisesti hakata avoimeksi. Hakkuuaukkoon tulisi jättää suojaistutuksia, esim. pellon, puronvarren, tien tai muun avoimen alueen reunalle peittämään ja pehmentämään voimajohtolinjaa.

6 VIRKISTYS

6.1 Yleistä

Suunnittelualueen virkistyskäyttö on tärkeää, sillä siten muutkin kuin alueen asukkaat pystyvät nauttimaan kauniista maisemista. Arvoympäristön säilymisen ja hoidon huomioivat virkistysmahdollisuudet lisäävät alueen arvoa. Virkistykseen kannalta tärkeimpänä tekijänä voidaan kuitenkin pitää varsinaista maisemanhoitoa, koska se luo pohjan alueen vetovoimaisuudelle.

6.2 Reitit

Suunnittelualueella on kevyen liikenteen väyliä Madekosken, Vasankankaan ja Pikkaralan alueilla sekä väleillä Korivaara – Muhoksen kirkonkylä ja Muhoksen kirkonkylä – Perukan risteys. Muualta erilliset kevyen liikenteen väylät puuttuvat. Kevyen liikenteen väylien tarvetta on etenkin asutuskeskittymien yhteydessä kuten Päivärinteellä. Suunnittelualueen kaltaisessa arvoympäristössä erilliset kevyen liikenteen väylät ovat kuitenkin uusi, tilaa vievä elementti, joka muuttaa maisemaa. Niiden linjaus ja rakentaminen on tehtävä huolella siten, että uusi väylä sulautuu maisemaan mahdollisimman hyvin mahdollisimman vähäisin maiseman muutoksin. Erillisiä kevyen liikenteen väyliä voidaan rakentaa Kainuuntien ja Vaalantien varteen. Sen sijaan pienempien kyläteiden varteen niitä ei tule rakentaa, koska liikenne niiden varrella on vähäisempää ja koska niiden pienimittakaavainen, tiivis tietila muuttuisi radikaalisti uuden rinnakkaisväylän myötä.

Suunnittelualueella on osuuksia valtakunnallisesta pyöräilyretkeilyreitistä, joka tulisi täydentää yhtenäiseksi ainakin Oulujoen eteläpuolella. Välillä Madekoski-Laukka se kulkisi kevyen liikenteen väyliä ja kylätietä pitkin. Laukasta Korivaaraan se edellyttäisi kokonaan uuden kevyen liikenteen väylän rakentamista. Maisemanhoitosuunnitelmaan yhtenäinen osuus on merkitty ”näköalareittinä”.

Montan leirintäalueen ja Leppiniemen välissä on retkeilypolku nimeltä Lemmenpolku, joka kulkee luonnonolosuhteiltaan arvokkaassa ympäristössä. Korkalanvaaran hiihtokeskus ulottuu suunnittelualueelle Muhoksella. Suunnittelualueella ei ole muita opastettuja luontopolkuja tai retkeilyreittejä.

Kuva 30. Suunnittelualan ainoa leirintäalue Montanlammen pohjoispäässä.

6.3 Oulujoki ja sen rannat

Uusi vesiretkeilykartta varmasti parantaa ja lisää Oulujoen ja sen rantojen virkistyskäyttöä. Siihen on merkitty venereitti viittoineen, veneenlaskupaikat, vierasvenelaiturit/rantautumispaikat, risteilyalusten lähtöpaikat, laavut, tulentekopaikat, uimarannat, valtakunnallinen pyöräilyretkeilyreitti sekä retkeilypolut. Lisäksi karttaan on merkitty keskeisiä palveluita ja nähtävyyksistä luonnonsuhteiltaan merkittävät paikat, museot ja kirkot. Itse Oulujoki toimii tärkeänä veneilyväylänä, talvella taas hiihto- ja moottorikelkkareittinä.

Rannoilla on maisemallisen merkityksen lisäksi suuri virkistysmerkitys. Rantojen saavutettavuutta tulisi parantaa, mikä edellyttää ennen kaikkea kulkureittien ja opastuksen lisäämistä. Alueelle asennettavien opastaulujen myötä tiedotus paranee.

Maisemanhoitosuunnitelmakarttoihin on merkitty sellaiset virkistyspaikat ja –alueet, joiden ympäristö hoidetaan virkistys huomioonottaen. Karttoihin ei ole merkitty tällä merkinnällä sellaisia luonnon- tai kulttuuriarvoltaan tärkeitä paikkoja tai alueita, joilla on myös virkistysmerkitystä, sillä näiden kohteiden hoidon perustana on luonnon- ja kulttuuriarvot.

Kuva 31. Vasankankaan mattolaituri.

Kuva 32. Konttisenkankaan uimaranta.

7 HOITOSUOSITUKSET OSA-ALUEITTAIN

7.1 Yleistä

Hoitosuositusten pohjaksi on suunnittelualue jaettu osa-alueisiin. Osa-aluejako on esitetty kuvassa 1. Maisemanhoitosuunnitelmakartat ovat tämän raportin liitteinä.

Oulun puoleisilta osa-alueilta on löydetty enemmänkin muinaisjäännöksiä kuin maisemanhoitosuunnitelmakarttoihin on merkitty, mutta niiden virallista inventointia ei ole vielä tehty.

7.2 Madekoski – Sanginsuu

7.2.1 Nykytila

Oulujoen eteläpuolella Madekoskella rantarakentamista on häiritsevän paljon jokirannassa. Joen pohjoispuolella Kärppä on pienehkö viljelysalue Oulujoen ja Vaalantien välissä. Rakentaminen on alueella vanhastaan sijoittunut Oulujoen rantavyöhykkeelle. Tien vierustat ja osa ojien varsista on vesakoitunut. Alueella on pieniä metsitettyjä peltolohkoja. Aivan joen pohjoisrantaan Heikkilän saarta vastapäätä on rakennettu rivi omakotitaloja.

Sanginsuun teollisuusalueella uusi rakentaminen ja teollisuuslaitokset sijaitsevat pääasiassa metsän keskellä. Metsäkoulun tenniskentät Oulujoen rannassa rikkovat maisemakuvaa. Oulujoen ylittävän maantien kummallakin puolella on umpeen kasvavia peltolohkoja. Sanginsillan molemmin puolin rannat ovat louhikkoisia ja vesakkoisia. Alueella on pensoittuneita pelto-ojia, jota katkaisevat peltojen poikki avautuvia näkymiä. Vaalantien pohjoispuolella on varsin hallitseva voimalinjakäytävä. Turkansaaren pysäköintialueen ja sisääntulotien ympäristö on nykyasussaan ankea. Turkansaaren edusta on liettynt.

Alueen luonnonmaiseman erityispiirteenä on Paasonkankaan kohdalla sijaitsevan Oulujoen vanhan sivu-uoman jäänteet, joiden paikalla on sarja pieniä matalapohjaisia lampia, Kinnulanlammet

7.2.2 Kulttuuriympäristön kohteita

Oulujoen eteläpuolella Heikkilä ja Koskela muodostavat vierekkäiset pihapiirit, joissa on yhteensä kolme asuinrakennusta sekä ulkorakennuksia. Heikkilän päärakennus on 1800-luvulta. Konttisen tilalla päärakennus on vuodelta 1865. Lisäksi tilalla on komea kivinavetta vuodelta 1914 ja aitta 1800-luvulta. Madekosken koulu on puinen jugend-henkinen koulu vuodelta 1919. Majbacka on vuonna 1909 rakennettu vuosisadan vaihteen tyylinen mansardikattoinen huvila. Kanniainen on niitylle vapaasti sijoittunut rakennusryhmä, jonka päärakennus on vuodelta 1832. Tieltä johtaa taloon komea puukuja. Turkansaari on vanhalle kauppapaikalle perustettu ulkomuseoalue. Määtän tilalla on kolme asuinrakennusta, joista vanhin on 1800-luvulta sekä ulkorakennuksia. Tilalla on myös jokirantaan johtava koivukujanne.

Tärkeä osa Oulujoen maisemakokonaisuutta on Madekosken rannalla Oulujoen pohjoispuolella sijaitseva Kaupin tila, jonka pihapiirissä on kaksi 1800-luvulla rakennettua asuinrakennusta sekä navetta ja aitta vuosisadan vaihteesta.

Sanginsuussa sijaitsee on 1920-luvulla lastenkodiksi muutettu vanha huvila, jossa on koristeelliset kuisti- ja parvekerakennelmat. Alaturkka ja Yliturkka ovat olleet vuodesta 1640 lähtien saman suvun hallinnassa. Tila muodostaa maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden. Rakennukset, joita on useita, ovat pääasiassa 1800-luvulta. Järvikinnula ja Ylikinnula ovat Oulujokivarren vanhimmat sukutilat, jotka ovat olleet saman suvun hallussa vuodesta 1562. Tilat sijaitsevat maisemallisesti kauniilla paikalla Kinnulankankaan kupeessa. Talojen kohdalla kasvaa mm. satoja vuosia vanhat ”isonvihan männyt”.

7.2.3 Arvoalueet

Konttisentien ympäristö, Sanginjokivarsi sekä Kinnulanlampien alue on määritelty suunnittelualan erityisen arvokkaiksi alueiksi, helmiksi.

7.2.4 Hoitosuositukset

Oulujoen eteläpuoli

Juurusojan suussa viljelyalueet on tärkeää pitää avoimina ja hoidettuina, jotta Kainuuntieltä on näkymäyhteys Oulujokeen. Oulusta tultaessa alue antaa ensivaikutelmaan valtakunnallisesti arvokkaasta maisema-alueesta.

Heikkilänkankaan meluvallit olivat vielä paljaat vuonna 2001, mikä tekee valleista melko rumia. Istutuksien kasvuunlähtöä tulee seurata ja tehdä korvausistutuksia tarvittaessa. Teiden varsien, kevyen liikenteen välikaistan ja pelto-ojien pensaikkojen harventaminen ja siistiminen on alueen yleisilmeen kannalta tärkeää, koska vesakko antaa alueesta takapajuisen kuvan. Niinikään Oulujoen rantojen harventaminen on merkittävää mm. Konttisenkankaalla, jotta näkymiä avautuu joelle. Konttisenkankaalla laaja, umpeenkasvanut pelto huonontaa maisemakuvaa ja muuttaa alueen maisemarakennetta, minkä takia se pitäisi raivata avoimeksi, joko niityksi tai pelloksi. Konttisenkankaalla sijaitsee viehättävä uimaranta, jollaisia voisi jokirannassa olla enemmän.

Turkansaaren ankea pysäköintialue tulisi rajata selkeämmin maastoon ja jäsenellä istutuksilla. Pysäköintialuetta ei saa asvaltoida. Samoin myös sisääntulotien ympäristöä tulisi kohentaa harventamalla puustoa ja raivaamalla vesakkoa. Niinikään Turkansaaren edustan rantapeltojen joenrantakasvillisuutta tulisi harventaa, jotta ulkomuseon ympäristössä näkymiä avautuu hoidettuun kulttuurimaisemaan. Myös rantametsät kaipaivat harventamista. Pensaikko tulisi poistaa Määtän tilalta jokirantaan johtavan koivukujan alta. Turkansaaren liettyntä edustaa tulisi ruopata.

Kuva 33. Turkansaareen johtavan sillan viereiset rantapensaikot tulee harventaa.

Oulujoen pohjoispuoli

Vesakkoa tulisi raivata ja maantien vieressä olevaa puustoa harventaa Kärpän alueella, jotta Vaalantieltä avautuisi näkymiä viljelysalueille. Kuolleet ja huonokuntoiset puut poistetaan. Puustoa tulisi harventaa siten, että syntyisi luontevia puuryhmiä. Viljelysalueiden ja niitä reunustavien alueiden pensoittumisen estäminen on tärkeää, koska tämä alue antaa ensivaikutelman Oulujoen pohjoispuolella valtakunnallisesti arvokkaasta maisema-alueesta Oulun suunnasta. Heikkilänsaarta vastapäätä, jokirannassa sijaitsevat omakotitalot sulautetaan ympäristöön täydennysistutuksin.

Metsäkoulun tenniskentät tulisi pyrkiä sopeuttamaan nykyistä paremmin metsämaisemaan esimerkiksi suojaistutuksien avulla. Metsäkoulun ympäristön tulisi olla esimerkillisesti hoidettua, puistometsämaista ympäristöä. Sanginsillan ympäristöä tulisi raivata vesakosta erityisesti entisiltä viljelysalueita sekä tien varrelta, jotta maisemakuva olisi hoidetumpi ja vähemmän pensoittunut. Jokimaisemassa sillat toimivat aina eräänlaisina maiseman solmukohtina ja näköalapaikkoina, minkä takia myös niiden ympäristöä tulisi hoitaa.

Kärpistä Muhoksen suuntaan yleisvaikutelma on metsäinen, minkä takia pelto- ja vesinäkyvät tuovat tärkeää vaihtelua maisemaan. Puustoa tulisi harventaa sekä tien että Turkanojan varsilta näkymien avaamiseksi Oulujoelle. Kaitajärven rantaa on harvennettu, minkä ansiosta Vaalantieltä avautuu kauniita näkymiä pienelle järvelle. Rantapuustoa on harvennettu tasaisesti, mikä on hieman yksitoikkoisen näköistä. Rantapuusto tulisi ennemmin harventaa ryhmiin, joiden välissä olisi selkeitä aukkoja, mikä tekisi rannasta vaihtelevamman. Sanginjoen rantoja voisi varovaisesti harventaa. Yleisesti ottaen vesakkoa olisi syytä raivata tienvarsipeltojen varrelta.

Kuva 34. Tienvarteen on jätetty kauniit männyt yksittäispuiksi. Vaalantieltä avautuu näkymiä avoimeen viljelymaisemaan.

Kuva 35. Harvennuksen ansiosta Kaitajärvelle avautuu kauniita näkymiä. Rantapuusto on harvennettu tasaväliseksi riviksi, mikä tekee rannasta hieman yksitoikkoisen. Kasvillisuutta olisi pitänyt harventaa mieluummin ryhmiin.

Metsitetty pelto muutettiin takaisin pelloksi Lapinsaaren pohjoispuolella kesän 2001 aikana, mikä parantaa selvästi alueen maisemakuvaa. Myös toinen metsitetty peltoa tällä viljelyaukealla tulisi ehdottomasti ottaa takaisin viljelykseen, jotta Kinnulanjärven ympäristön viljelysalue eheytyisi ja sen kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet saisivat arvoisensa ympäristön.

Sanginjokivarren ja Kinnulanlampien alueen uudisrakentamisen tulee olla vähäistä ja se on sijoitettava erityisen huolella olemassa olevaan ympäristöön sen ilmettä muuttamatta.

7.3 Vasankangas – Pikkarala - Lapinkangas

7.3.1 Nykytila

Vasankankaalla Pukin ja Ala-Pukin tilat muodostavat maisemassa kauniin yksityiskohdan. Maisemallisesti arvokkaan, laajan viljelyaukean poikki Pikkaralassa ja Hepo-ojan ympäristössä kulkee leveä voimalinjakäytävä, jonka kannatinpylväät näkyvät kauas joen toiselle puolelle saakka. Pikkaraisen kylä on rakentunut pienelle mäenkumpareelle. Kylän kohdalla maantien vierellä on umpeen kasvavia pelloja.

Vaalantieltä avautuu näkymiä peltujen yli Oulujoelle päin. Tien varrella on useita kauniita vanhoja maalaistalojen pihapiirejä. Vaalantien suuntainen voimalinjakäytävä kulkee lähellä maantietä. Hepo-ojan ympäristössä maantieltä avautuu kaunis loivasti kumpuileva viljelysmaisema, jota rikkoo sen poikki kulkeva voimalinja.

7.3.2 Kulttuuriympäristön kohteita

Kivelänkankaalla on muinaisjäännökseksi luokiteltu painanne.

Ala- ja Ylipukin tilat ovat kaksi kauniilla paikalla sijaitsevaa talouskeskusta Vasankankaan raitilla. Alapukin kaksi asuinrakennusta on peräisin 1920-luvulta. Ylipukin tilalla on vuosisadan vaihteessa rakennettu kolmikerroksinen aitta ja vanha luhtirakennus. Hiltusen pihapiiriin kuuluu useita talousrakennuksia sekä 1850-luvulla rakennettu päärakennus. Alasutelan ja Sutelan tilojen asuinrakennukset on rakennettu 1850- ja 1870-luvulla. Alavasalan ja Ylivasalan tilat muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Alavasalan vanhan asuinrakennuksen vanhimmat osat ovat peräisin 1700-luvulta. Päärakennus on rakennettu vuonna 1886 ja aitta sekä talli 1850-luvulla. Ylivasalan tilan päärakennus ja aitta on niin ikään rakennettu 1800-luvulla.

Pikkaraisen kylän alueelta löytyvät seuraavat kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet: Alatalo, Tikkala, Ylitalo ja Pikkarainen. Alatalo on vanhin kylän tiloista. Tilan päärakennus on vuodelta 1881 ja karjarakennus 1880-luvulta. Pihapiiri muodostaa ehjän kokonaisuuden. Tikkalan pihapiiri on rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla. Ylitalon pihapiiriin kuuluu päärakennus ja useita talousrakennuksia 1800-luvulta. Pikkaraisen tilan pihapiiri aukeaa kauniisti joelle päin. Päärakennuksen vanhin osa on tietävästi 1700-luvulta tai 1800-luvun alusta.

Lapinkankaalla kulttuurihistoriallisesti merkittäviin kohteisiin lukeutuvat Tervaojan tila, Lappi ja Tuuliharju sekä Ritolan tila. Tervaojan tila on neliömäisen pihan ympärille muodostunut, 1800-luvun loppupuolella rakennettu rakennusryhmä. Lapin ja Tuuliharjun päärakennus on 1850-luvulta. Pihapiirissä on lisäksi aittoja, kivinavetta ja asuinrakennus 1900-luvun alusta. Talon lähellä

on esihistoriallisia kiviröykkiöitä. Ritolan tilan pihapiirissä olevat rakennukset on rakennettu pääasiassa 1910-luvulla.

7.3.3 Arvoalueet

Vasankankaan raitti, Pikkaraisen kylä ja Lapinkangas on määritelty suunnittelualan erityisen arvokkaiksi alueiksi, helmiksi.

7.3.4 Hoitosuositukset

Oulujoen eteläpuoli

Vasankankaan raitin varrella sijaitseva kaunis kivimuuri ja sen vierusta tulee pitää puhtaana puista ja pensaista, joiden juuristo saattaisi vaurioittaa muuria. Avoimilla alueilla teiden varsille voidaan jättää yksittäispuita tai puuryhmiä, mutta pensaikat tulisi raivata tai harventaa ryhmiin näkymien avaamiseksi.

Vasankankaan pelto-ojat ovat pensoittuneita. Lehdettömänä aikana viljelyalueiden poikki avautuu kauniita näkymiä, mutta kesällä pusikot estävät näkymät, minkä takia niitä tulisi raivata näkymien avaamiseksi. Vasankankaan kaksi viljelyaukeaa tulisi yhdistää avaamalla niiden väliin selvä yhteys. Se edellyttää viljelyaukeiden keskellä sijaitsevan pienen peltokuvion molemmilla puolilla kasvavan lehtipuuston raivausta tai harventamista.

Vasankangas on selvästi maaseutumaisempaa kuin Madekoski ja sellaisena Vasankankaan tulisikin pysyä. Uudisrakentamisen tulee sijoittua maisemarakenteen kannalta edullisille paikoille metsän reunaan metsän puolelle.

Pikkaraisenkylän ympärillä on laajat ja yhtenäiset viljelyalueet, jotka jatkuvat Oulujoen toisella puolella Hepo-ojan ympäristössä. Pellot tulee pitää edelleen avoimena ja rakentamattomana, joko viljelyksessä tai niittynä. Umpeenkasuvia tienvarsipeltoja tulee raivata avoimeksi kuten myös Pikkaralan ja Vasankankaan välissä oleva leveä pitkulainen pensaskaistale, joka erottaa Pikkaralan ja Vasankankaan viljelysaukeat toisistaan. Myös joenrantojen ja tienvarren vesakkoa tulee raivata näkymien avaamiseksi.

Uudisrakentamisen ohjaaminen avoimessa maisemassa on keskeistä. Pikkaraisenkylää voi hienovaraisesti tiivistää siten, että uudisrakentaminen sijoittuu maisemarakenteen kannalta edullisille paikoille metsän reunaan metsän puolelle. Muutamia maisemassa irrallisen näköisiä uudisrakennuksia tulisi sitoa olemassa olevaan rakentamiseen tai metsään suojaistutusten avulla, jolloin viljelysaukean reuna eheytyy ja rakennuksista tulee kiinteämpi osa maisemaa.

Kuvat 36 ja 37. Kesällä pensoittuneet pelto-ojat katkaisevat pitkät näkymät, joita avautuu saman viljelyaukean poikki ennen lehtien puhkeamista.

Kuvat 38 ja 39. Kesällä pensaikot muodostavat todellisen seinän tienvarteen peittäen kaikki näkymät takana olevaan maisemaan. Lehdettömänä aikana näkymiä taas avautuu kauniiseen viljelymaisemaan.

Oulujoen pohjoispuoli

Vaalantieltä avautuu komeita näkymiä Oulujoelle Hepo-ojan ympäristössä, koska rantapensaikkoja on raivattu näkymien avaamiseksi. Myös jatkossa tulee huolehtia, etteivät rannat umpeenkasva niin Hepo-ojan ympäristössä kuin muuallakin Lapinkankaalla. Hepo-ojan ympäristössä on säilynyt harvinaisen paljon latoja, joiden kunnosta tulee huolehtia. Pellot tulisi pitää viljelyksessä erityisesti Vaalantien ja Oulujoen välissä.

Kuva 40. Ladot lisäävät maiseman monimuotoisuutta.

Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen yksi laajin ja yhtenäisin viljelyaukea sijaitsee joen molemmilla rannoilla Pikkaraisen kylän ja Hepo-ojan ympäristössä. Sen halkaisee jättimäinen voimajohtolinja, joka poikkeaa täysin ympäristön muusta mittakaavasta ja muodostaa merkittävän maisemahäiriön alueella. Voimajohtolinjan linjausta tulisi muuttaa vähemmän keskeiseksi ja näkyväksi.

Maakunnallisesti arvokas Hepo-ojan perinnebiotooppi soveltuu hyvin uudelleen laiduntamiseen. Laiduneläimiksi sopivat nautakarja tai lampaat. Lisäksi pensaikkoja tulisi alueella raivata. Mikäli aluetta ei oteta laidunkäyttöön, ojanvarsi tulee aluksi peruskunnostaa (raivata), minkä jälkeen se niitetään säännöllisesti umpeenkasvun estämiseksi.

Uudisrakentamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta se sijoittuu maisemarakenteen kannalta edullisille alueille kuten metsän ja pellon reunaan metsän puolella.

7.4 Viskaalinmäki - Päivärinne – Laukka

7.4.1 Nykytila

Viskaalinmäki on pienelle mälle rakentunut nauhamainen asutustihentymä, jonka läpi kulkee vanha kylätie. Laitasaaren vanha rantatie on viehättävä joen suuntainen kylätie, jonka varressa on tilojen talouskeskuksia. Kyseiseltä tieltä avautuu kauniit näkymät Oulujoelle päin.

Päivärinteen keskusta on sekava ja jäsentymätön. Sairaalan alue puolestaan on ehjä ympäristökokonaisuus. Laitasaaren - Laukan alue on kaunista nauhamaista viljelymaisemaa Oulujoen rannassa. Alueella on runsaasti perinteisiä pihapiirejä, jotka käsittävät vanhaa rakennuskantaa. Tilojen talouskeskukset ovat sijoittuneet nauhamaisesti Oulujoen ja Vaalantien väliselle rantatörmälle. Pellot sijaitsevat asutuksen ja jokilaaksoa reunustavan moreeniselänteen välissä. Maantieltä on kauniit näkymät Oulujoen suuntaan. Oulujoen rantavyöhyke on paikoitellen pensoittunut.

7.4.2 Kulttuuriympäristön kohteita

Halosentörmältä on löydetty kivikautinen-varhaismetallikautinen asuinpaikka. Päivärinteen sairaalan alueella sijaitsee 14 pyyntikuoppaketju, joihin on ajettu peuralaumoja.

Oulujoen eteläpuolella kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia ovat Viskaalin maatalouskoeaseman kolme vanhaa aittarakennusta, Kosulan tilan navetta, jonka kiviosien kerrotaan olevan (ainakin osittain) 1700-luvulta sekä Kangasollin perinteistä rakennuskantaa sisältävä tila. Vanha rantatie on viehättävä sorapintainen maantie, jonka varrella on perinteistä rakennuskantaa. Sen varrelle sijaitsevat entinen Laitasaaren kansakoulu, Apajan tilan vanha asuinrakennus, vuonna 1913 rakennettu Laitasaaren entinen osuusmeijeri, Tikkanen pieni mökki pihapiireineen, Rahkolan tilan 1800-luvulla rakennettu asuinrakennus, Laitasaaren rukoushuone sekä Kaupin tilan päärakennus.

Oulujoen pohjoispuolella kulttuuriympäristöllisesti merkittäviin rakennuksiin lukeutuvat Päivärinteen sairaala, Jugend-tyylinen entinen Castrenin huvila sekä Yrjänän ja Roinilan talouskeskukset. Päivärinteen sairaala on funkkistyylinen parantolarakennus, joka on rakennettu 1932.

7.4.3 Arvoalueet

Vanha rantatie ja Päivärinteen sairaala ympäristöineen on määritelty suunnittelualueen erityisen arvokkaiksi alueiksi, helmiksi.

7.4.4 Hoitosuosituksukset

Oulujoen eteläpuoli

Vanhan rantatien varren umpeenkasvaneet pellot raivataan avoimiksi pelloiksi tai niityiksi. Muutama aivan pieni peltotilkku voidaan tarvittaessa jättää pois viljelyksestä. Idyllistä soratietä voisi kehittää ulkoilureittinä. Uudisrakentamisen

tulee olla vähäistä vanhan rantatien varrella eikä se saa muuttaa sen ympäristön luonnetta.

Viskaalinmäen kylätien varrella voisi kunnostaa vanhan maitolaiturin ja ottaa kylätien varren kauniita puita esiin kasvillisuutta harventamalla. Oulujoen ranta- ja Kainuuntien tienvarsikasvillisuutta tulisi harventaa näkymien avaamiseksi. Tuohinonjojan ja Kosuojan varsia voisi niinikään harventaa. Kosuojan lounaispuolinen laaja peltoaukea, Miljoonalaakso, pidetään avoimena. Pellolle istutetut puuntaimet raivataan takaisin pelloksi tai niityksi. Jotta komean peltoaukea ylitse näkyy, myös pelto-ojien pensaikat raivataan tai harvennetaan ryhmiin.

Kuva 41. Tienvarren komea mänty tulisi ottaa paremmin esiin harventamalla sen ympäristön kasvillisuutta.

Oulujoen pohjoispuoli

Päivärinteeseen tulisi laatia kokonaisvaltainen ympäristösuunnitelma. Asfalttista kaupan sekä pensoittunutta kioskin ympäristöä tulee kohentaa taajamakuvan parantamiseksi. Taajama kaipaa tiivistämistä sekä kevyen liikenteen reittiä taajama-alueelle. Päivärinteeseen sairaalan alueelle on vahvistettu asemakaavan muutos, joka mahdollistaa alueen lisärakentamisen. Lisärakentaminen ei saa muuttaa alueen luonnetta, jossa rakennukset sijoittuvat väljästi kauniiseen mäntyrinteeseen. Todennäköisen lisärakentamisen myötä alueen asukasmäärä kasvaa ja taajamaympäristön parantaminen tulee entistä perustellummaksi.

Aivan Muhoksen kunnan pohjois-rajalla tiheä mäntyistutus tulisi harventaa. Joenrantapuustoa tulisi niinikään harventaa. Avoimessa rantamaisemassa puuryhmien väliin tulisi jäädä selviä aukkoja. Umpeenkasvanut peltosuikale keskellä viljelyaukeaa tulisi raivata Laukan sillan pohjoispuolelta.

Junninojan lähellä sijaitseva hiekkakuopat tulee maisemoida paremmin ympäristöön sopivaksi. Myllyojan purolaaksoa voisi laidunuttaa, jotta se pysyisi harvaa puustoa kasvavana eikä se umpeenkasvaisi läpipääsemättömäksi ja – näkymättömäksi.

Kuva 42. Päivärinteen kaupan asfalttinen ympäristö kaipaa kohentamista.

Kuva 43. Myllyojan rantojen pensoittuminen tulee estää.

Laitasaassa rakentaminen on keskittynyt jokirantaan. Nykyistä rakentamista voidaan hienovaraisesti täydentää siten, että alueella jää edelleen Vaalantieltä jokirantaan asti ulottuvia viljelyksiä.

7.5 Laukka - kirkonkylä - Leppiniemi

7.5.1 Nykytila

Oulujoen eteläpuolella Kainuuntietä reunustaa kaunis nauhamainen viljelysmaisema, josta avautuu paikoitellen näkymiä Oulujoelle. Soson ja Laukan tienoilla tienvierustat ovat monin kohdin pensoittuneet. Muhoksen taajaman kasvupaineet näkyvät taajaman Oulun puoleisella alueella. Pappilan ympäristössä on komeaa vanhaa puustoa. Kainuuntien varrella pappilan lähistöllä on umpeenkasvavia peltoja.

Poikakodille johtaa kaunis koivukujanne. Alueella on pienehköjä viljelysaukeita, joiden läpi kulkee voimalinjoja Pyhäkosken suuntaan. Syväojan kohdalta puusto on raivattu kokonaan voimalinjan alta pois, mikä tekee kursusta paljaan ja ikävän näköisen.

Oulujoen pohjoispuolella keskeisellä paikalla tien risteyksessä sijaitseva Laukan tila on rapistumassa ikävästi. Vaalantien varrella sijaitsee runsaasti perinteisiä pihapiirejä. Ketolanojan raviinimaisen purolaakson ympärillä on kaunista laidunaluetta. Pyhäkosken ympäristö on pääasiassa metsämaastoa. Viljelyalueet ovat pienialaisia.

7.5.2 Kulttuuriympäristön kohteita

Oulujoen eteläpuolella Vanha rantatie ulottuu myös tälle osa-alueelle. Sen varrella sijaitsee Kärnän pihapiiri, jossa rakennuskantaa on 1800-luvulta. Kärnän lähiympäristössä kasvaa kaksi ikimäntyä, jotka ovat luonnonmuistomerkkejä. Kärnäkankaalta on löydetty kiviröykkiö, joka on luokiteltu muinaisjäännökseksi. Oulujoen pohjoispuolella lähellä Pyhäkoskea sijaitsevat taas Kieksin ja Murtokankaan kivikautiset asuinpaikat.

Kainuuntien varressa kasvaa maamerkinomainen mutkainen kuusi. Muhoksen ortodoksinen rukoushuone on rakennettu jälleenrakennusohjelman mukaisesti vuonna 1955. Peri-Karhu on viljelymaisemassa sijaitseva kolmen talouskeskuksen ryhmä. Alueelle sijoittuu myös pappilan tupa, joka on koottu vanhasta riihestä oletettavasti 1800-luvun alkupuolella. Ranta-Kestin tilan pääelementtejä ovat Oulujoen rannassa sijaitseva komea, 1860-luvulla rakennettu päärakennus, kivinavetta sekä tilalle johtava koivukuja. Pappilaan johtaa komea kuusikujanne. Pappilan lähiympäristössä sijaitsee myös kaksi ikimäntyä, jotka ovat luonnonmuistomerkkejä. Koivikon maatalousoppilaitoksen piirteissä on nähtävissä vuosisadan vaihteen piirteitä. Asuinrakennuksen nykyasu on vuodelta 1911 ja johtajan asunnon 1904. Pihapiirissä on vanhaa puustoa ja uutta rakentamista.

Muhoksen kirkko on 1634 rakennettu länsitornillinen hirsiarkkukirkko ja se on Suomen vanhin jatkuvassa käytössä oleva kirkko. Sittemmin kirkossa on tehty

monia korjauksia. Kirkon ympärillä kasvaa vanha männikkö ja sen vierellä on kolminivelinen kellotapuli, jonka yksityiskohtia on muutettu alkuperäisestä (1762). Muhossaassa sijaitsee edelleen käytössä oleva vuonna 1808 perustettu hautausmaa. Oulujoen laivaliikenteen ja koskenlaskun päätesatama, Öhrnbergin ranta, poistui käytöstä vuoden 1928 paikkeilla. Jäljellä on satamatoimintaan liittynyt 1800-luvun lopulla rakennettu Hietalan talo, jossa on toiminut mm. kauppa ja ravintola.

Montan 1955 valmistunut voimalaitos ja sen lähellä sijaitseva asuntoalue ovat arkkitehti Aarne Ervin suunnittelemia. Voimalan tuntumassa Kämäränniemellä sijaitsee kansallisromanttinen Borgin huvila. Montan voimalaitoksen läheisyydessä kasvaa maata pitkin näyttävä mattokuusi. Pohjola-koti on vuonna 1915 perustettu poikakoti, jonka ympäristössä on eri-ikäistä rakennuskantaa.

Pyhäkosken voimalaitos on arkkitehti Aarne Ervin suunnittelema ja on valmistunut vuonna 1951. Voimalaitoksen lähistöllä on niin ikään Ervin suunnittelema Leppiniemen asuntoalue sekä voimalaitoksen vierasmaja 1940-luvulta.

Oulujoen pohjoispuolella sijaitsevat Vanha Hakkarila, Konnun tilan luhtirakennus, Hartikan kahden talouskeskuksen ryhmä sekä Halolan maalaistalo, joka on tiettävästi Muhoksen vanhin tila. Vanha Hakkarila taas on entinen valtion virkatalo, jonka päärakennus on komean kartanomainen.

7.5.3 Arvoalueet

Tälle osa-alueelle sijoittuva vanhan rantatien eteläpää on määritelty helmeksi, yhdeksi suunnittelualueen erityisen arvokkaista alueista. Muita helmiä ovat Montan voimalaitos asuinalueineen sekä Pyhäkosken voimala ja Leppiniemen asuntoalue.

7.5.4 Hoitosuosituksot

Oulujoen eteläpuoli

Tienvarsi- ja rantapensaikkoja tulisi raivata tai harventaa ryhmiin näkymien avaamiseksi Oulujoelle ja viljelysaukeille. Soson kohdalla Kainuuntie on kuitenkin sen verran korkealla, että tieltä avautuu komeita näkymiä Oulujoelle rantakasvillisuudesta huolimatta. Laukan sillalle johtavan risteyksen istutetut peltotilkut tulisi raivata avoimiksi; Kainuuntien ja Vaalantien risteyksien tulee olla siistejä ja hyvin hoidettuja. Kärnän ja Muhoksen pappilan lähiympäristön ikimäntyjen, pappilan kauniin kuusikujanteen sekä mutkaisen kuusen säilyminen taataan. Tällaiset harvinaisen komeat puut lisäävät koko alueen arvoa. Näiden kaltaisia puita pitäisi jättää kasvamaan tai istuttaa muuallekin.

Kursujen luonnollinen lehtipuuvaltainen kasvillisuus voidaan säilyttää sellaisenaan tiheänä, linnustoa suosivana luontokohteena. Kasvillisuuden raivaaminen saattaa käynnistää rinteiden eroosion uudelleen, minkä takia rinteiden mahdollinen harvennus on tehtävä hyvin varovaisesti. Tämän takia myös jyrkkien rantatörmien harvennuksessa on oltava hyvin varovaisia. Muhoslammen saarten avoimet ja puoliavoimet niityt voidaan säilyttää

laidunnuksen tai pensaikon raivauksen keinoin. Metsiä voidaan hoitaa varovaisesti siten, etteivät ne pääse ränsistymään. Syväojan paljaaksi hakatuille rannoille voisi istuttaa matalana pysyvää kasvillisuutta, jottei voimalinjan alta hakattu alue näkyisi niin hyvin kursun viereiselle tielle. Myös muihin voimalinja-aukkoihin voisi jättää jonkun verran matalaa puustoa teiden, peltojen tai muiden avoimen alueiden varsille, jotta rumat aukot eivät näkyisi niin hyvin maisemassa.

Kuva 44. Pellon keskellä kasvava komea ikimänty on varsinainen maiseman kruunu.

Kuva 45. Montan voimalaitoksen kupeen epämääräisestä kentästä tulisi kehittää alue, joka palvelisi sekä voimalaitoksen lastaustarpeita että yleisöä mm. infopisteenä.

Muhoksen taajama voi tarvittaessa levittäytyä jonkun verran Perukan rannalle, joka on nykyään sekava ja jäsentymätön alue. Mikäli aluetta ei tiivistetä, sen ympäristöä tulisi kohentaa esim. istutuksilla.

Montan voimalaitoksen vieressä sijaitsee epämääräinen kenttä, joka tulisi kunnostaa niin, että se palvelisi sekä voimalaitoksen lastaustarpeita että yleistä käyttöä. Voimalaitoksen aluetta tulisi hoitaa puistomaisena arvo-alueena Pyhäkosken voimalan ja Leppiniemen asuntoalueen tapaan. Montan komean mattokuusen elinolosuhteita ei vaaranneta.

Oulujoen pohjoispuoli

Autiot tai muuten huonokuntoiset rakennukset tulisi kunnostuu kuten maisemallisesti näkyvällä paikalla sijaitseva Laukan tila. Asumaton, rapistumassa oleva rakennus koulun itäpuolella tulisi purkaa. Asumattomina tällaiset rakennukset huonontavat alueen maisemakuvaa ja antavat alueesta taantuvan kuvan.

Ketolanojan purolaakson jyrkkärinteistä alajuoksua voisi harventaa varovaisesti, jolloin se tulisi maisemassa paremmin esiin. Loivarinteisempää purolaaksoa tien pohjoispuolella voisi laiduntaa, jotta alue pysyy avoimena. Maisemallisesti merkittävän Ketolanojan ja sen ympäristön hoitoon on kiinnitettävä erityistä huomiota. Ketolanojan ympäristö tulee myös jatkossa säilyttää rakentamattomana; uudisrakentamista ei saa ulottaa purolaakson viereen, mikä muuttaisi alueen ilmettä sekä peittäisi näkymät alueelle.

Kuva 46. Ketolanojalle tulisi avata näkymiä varovaisella harventamisella.

Leppiniemen viihtyisä asuinalue pidetään hoidettuna ja asuttuna. Asuinalueen rantaa tulisi harventaa, jotta näkymiä avautuisi joelle. Rantaa hoidetaan puistomaisena kuten muuta asuinalueen ympäristöä. Pyhäkosken voimalan ja Leppiniemen asuntoalue säilytetään nykyisenkaltaisena yhtenäisenä alueena, jossa uudisrakentaminen on vähäistä. Pyhäkosken voimalan ja Leppiniemen asuntoalueen ja niiden lähiympäristön uudisrakentaminen selvitetään asemakaavalla.

Kuva 47. Leppiniemen asuntoalueen rantapuustoa (kuvassa oikealla) tulee harventaa näkymien avaamiseksi.

8 MAISEMANHOIDON RAHOITUSMAHDOLLISUUDET

8.1 Maaseudun kehittämistuet

Metsienhoito ja metsätalous

Tukea on mahdollista hakea mm. sellaisiin metsänparannushankkeisiin, joilla pyritään kohottamaan metsien taloudellista, ekologista tai yhteiskunnallista arvoa. Metsähankkeiden kokoajana toimivat usein paikalliset metsäkeskukset.

Kylien kehittäminen ja asumisviihtyvyyden parantaminen

Tuen tavoitteena on kannustaa maaseudun asukkaita omaehtoisen, paikalliseen yhteistyöhön, jonka avulla rakennetaan alueelle yrittämismyönteistä ilmapiiriä, vahvistetaan kyläyhteisöjen toimintaa, vaalitaan maaseutumaisemaa ja - kulttuuriympäristöä sekä turvataan välttämättömät peruspalvelut.

Kehittämishanke voi mm. tukea maaseudun palvelujen uudelleen järjestämistä siten, että mahdollisimman monet palvelut voidaan säilyttää myös harvaan asutuilla alueilla. Esimerkkinä tästä ovat kylien palvelupisteet, joissa yhdistyvät koulutus- ja harrastustoiminta, hoiva-, liikkumis- ja pestipalvelut jne. Nykyisten asukkaiden lisäksi maaseudulle tarvitaan myös uusia asukkaita. Niin entisten kuin uusienkin maaseudun asukkaiden kannalta viihtyisä ja toimiva kyläyhteisö on elintärkeä asia .

Myös esim. paikallisen kulttuuriperinnön suojelu ja säilyttäminen ovat merkittävässä asemassa kylän identiteettiä ja viihtyisyyttä ajatellen.

Tukien hakeminen

Tukihakemukset tulee toimittaa ennen hankkeen tai toimenpiteen aloittamista siihen työvoima- ja elinkeinokeskukseen, jonka alueella kehittämishanke on tarkoitus pääosin toteuttaa.

Maaseudun kehittämishankkeiden tulee toteuttaa alueensa kehittämissuunnitelmaa ja olla luonteeltaan uudistava ja laajentaa kehittämistoimintaa. TE-keskuksista saa tarkempia tietoja hankkeiden valintakriteereistä. Tukea myönnettäessä etusijalla ovat konkreettiset hankkeet, jotka toteutetaan yhteishankkeina ja joiden kustannuksiin on löydettävissä kuntien, toteuttajien sekä osallistujien rahoitusta. Hankerahoitusta ei myönnetä organisaation tai yrityksen toiminta-avustuksena.

Tukea haetaan kehittämishankehakemuslomakkeella (http://www.lande2000.fi/maaseudun_kehittaminen/navi.html) Kullakin hakemuksella haetaan tukea vain yhdestä ohjelmasta ja yhteen tarkoitukseen (alueellinen maaseutuohjelma tai tavoite 1-ohjelma). Tarkempaa tietoa alueen ohjelmista saa TE-keskuksesta.

Tukea voivat hakea yksityiset henkilöt, paikalliset toimintaryhmät, kyläyhdistykset ja osuuskunnat. Tukimuotona on hankkeille myönnettävä avustus.

8.2 Maatalouden ympäristötuet

Maatalouden ympäristötuki jakaantuu ohjelmakaudella 2000-2006 kaikille viljelijöille tarkoitettuihin perus- ja lisätoimenpiteisiin sekä niitä tehokkaampia ympäristönsuojelu ja -hoitotoimia edellyttäviin erityistukimuotoihin. Ympäristötuen tavoitteena on ympäristöön, erityisesti pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan, kohdistuvan kuormituksen vähentäminen kasvinravinteiden hyväksikäyttöä tehostamalla ja torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskiä vähentämällä. Lisäksi tavoitteena on luonnon monimuotoisuudesta sekä eläin- ja kasvilajeista huolehtiminen sekä maatalousmaiseman hoito. Ympäristötuki on korvausta tuen saannin edellytyksenä olevien toimenpiteiden aiheuttamista kustannuksista ja tulonmenetyksistä. Lisäksi tukeen sisältyy kannustin. Ympäristötuki maksetaan peltoalaperusteisena.

Ympäristötukea voi anoa mm. maiseman hoitoon ja kehittämiseen, perinnebiotooppien hoitoon tai luonnon monimuotoisuuden edistämiseen. Tuet ovat 5-10 vuotisia. Hakemukset tulee jättää 31.5. mennessä TE-keskuksen maaseutuosastolle. Sopimuskausi voi alkaa 1.6 tai 1.10.

Tukea voivat hakea maataloutta harjoittavat luonnolliset henkilöt, kuolinpesät tai maatalousyhtymät. Tarkempaa tietoa ja hakuohjeita saa TE-keskuksen maaseutuosastolta (<http://www.te-keskus.fi>).

8.3 Muut tuet

8.3.1 Alueellisten ympäristökeskusten avustukset rakennusperinnön hoitoon

Rakennuslailla suojeltuihin (sr) tai muuten säilytettäväksi tarkoitettuihin rakennuksiin ja rakennettuihin alueisiin, joilla on yleistä kulttuurihistoriallista merkitystä ja joiden avustamisella on säilymistä turvaava merkitys. Enintään 50 % kustannuksista, poikkeustapauksissa enintään 80 %

Kunnat

- kunnille maksettaviin rakennussuojelukorvauksiin
- kohteen hankkimiseen kunnalle, ellei suojelua muutoin voida turvata
- kohteiden ja niiden välittömän ympäristön kunnostamiseen
- säilyttämisen edellyttämiin selvityksiin

Yksityiset

- korjauksiin, joilla pyritään säilyttämään rakennuksen kulttuuri- ja rakennushistoriallisia arvoja; esim. katon, ulkoseinien, ikkunoiden, ovien, perustusten ja kantavien rakenteiden korjauksiin
- kulttuurihistoriallisten kohteiden säilyttämisen edellyttämiin selvityksiin ja tiedotus- tai muihin projekteihin

Avustusta ei myönnetä rakennuksen siirtämiseen, samannäköistämiseen, uunien ja koristemaalauksen kunnostamiseen, käyttömukavuuden lisäämiseen, väliaikaisiin toimenpiteisiin tai toistuvaluonteisiin ylläpitokorjauksiin tahi antikvaarisiin korjauksiin.

Avustuksen myöntää alueen ympäristökeskus. Hakemukset tulee jättää vuosittain lokakuun loppuun mennessä. Lisätietoja alueen ympäristökeskuksesta (<http://www.vyh.fi/aluekayt/kulttymp/avustus.htm>).

8.3.2 Opetusministeriön rakennusten entistämisavustukset

Opetusministeriö myöntää museoviraston kautta rakennusten entistämisavustuksia. Tukea myönnetään entistämiseen, rakennuksen konservointiin, kunnostamiseen sekä historiallisen asun palauttamiseen. Tukea ei myönnetä perusparannukseen (sisälämmöneristys, vesijohto, viemäri, sähkö, kylpyhuone tms.). Avustuksen suuruus harkitaan tapauskohtaisesti. Tukea voivat hakea yksityiset ja yhteisöt. Kunnat voivat hakea tukea vain jos kohde on rakennussuojelulla (60/1985) suojeltu

Tukea myönnetään:

- rakennussuojelulain (60/1985) nojalla suojeltuihin
- autiokirkkoihin tai niihin verrattaviin
- muihin kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin rakennuksiin

Ei kuitenkaan kaavassa sr-merkittyihin (paitsi interiöörien konservointiin), eikä valtion omistamiin rakennuksiin, toimiville seurakuntakirkoille tai –temppeleille.

Avustuksen saamisen ehtoja ovat:

- rakennuksen tai alueen ominaisuuteen ja historiallisen aitouden säilyminen
- korjattaessa vain mahdollisimman pienet muutokset sallitaan
- rakennuksen käyttö sopeutetaan oleviin tiloihin ja työ tehdään perinteisin menetelmin ja rakenteellisin ratkaisuin sekä alkuperäisin tai niitä vastaavin materiaalein.

Avustukset myöntää museovirasto. Hakuaika on vuosittain syyskuun loppuun mennessä. Lisätietoja saa Museoviraston rakennushistorian osastolta (Museovirasto, PL 913, 00101 Helsinki, puh. 09-405 01, fax 09-405 0300), mihin myös hakemukset osoitetaan.

8.3.3 Kansalaistoimintaan tarkoitettujen rakennusten korjaussuunnittelu ja korjaus

Avustusta voi hakea rekisteröity yhdistys tai muu oikeustoimikelpoinen yhteisö ja sitä myönnetään mm. nuorisoseurojen, työväenyhdistysten, maamiesseurojen, pienviljelijäin yhdistysten ja osastojen, maataloustuottajain yhdistysten, urheiluseurojen, kyläyhdistysten, ja puolueosastojen omistamien vapaaseen kansalaistoimintaan tarkoitettujen seurantalojen korjaamiseen. Avustuksen suuruus harkitaan tapauskohtaisesti Avustusta myönnetään seuraaviin toimenpiteisiin:

- korjausten suunnittelukustannuksiin
- talon toimivuutta parantaviin pieniin laajennuksiin
- kalustuksen ja sisustuksen kunnostamiseen ja hankkimiseen
- kiinteän erityisvarustuksen parantamiseen ja hankintaan
- ulkorakennusten tai pihapiirin kunnostamiseen

Avustukset myöntää Suomen Kotiseutuliitto. Hakuaika on vuosittain syyskuun loppuun. Hakukaavakkeita ja -ohjeita saa Suomen Kotiseutuliitosta (Kalevankatu 13 A 1. 00100 Helsinki, puh. 09-1341 7483).

8.3.4 Työvoimaperusteinen kunnallinen peruskorjausavustus

Työministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön avustukset myönnetään työvoima- ja elinkeinokeskusten kautta (lisätietoja <http://www.te-keskus.fi>).

Perinneympäristön vaalimisavustus yksityisille esim. tuuli- ja koskimyllyjen, aittojen ja muiden perinteisten varistorakennusten, maisemallisesti arvokkaiden latojen, riuku- ja vitsasaitojen ja venevajojen korjaamiseen ja parantamiseen. Avustus on enimmillään 20% hyväksytyistä kustannuksista.

TE-keskuksen kautta haetaan myös *korkotukilainaa*, jota myönnetään enimmillään 70%:lle hyväksytyistä kustannuksista. Kohteita voivat olla:

- Asuinympäristön parantamislainan rakennusten ja alueen ympäristöllistä laatua parantavat korjaus- ja muutostyöt (ulkopuoliset korjaukset, rakennelmat, piha-alue),
- Kulttuurihistoriallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaiden rakennusten peruskorjaamislainan (pihapiirissä olevien arvorakennusten lähinnä ulkopuoliset korjaukset tai sisäpuoliset kantavat rakenteet).

9 LOPUKSI

Oulujokivarren maisema on rakentunut maatalouden ympärille. Tärkein maisemanhoitotoimenpide on säilyttää komea jokilaakso viljelyksessä. Kun myös metsiä ja Oulujokea rantoineen hoidetaan maisema huomioon ottaen, taataan maiseman perusrungon, avoimen ja suljetun tilan vaihtelun säilyminen.

Toinen tärkeä tekijä Oulujokivarren maiseman vaalimisessa on rakentamisen ohjaus. Arvokkaalla alueella jokaisen rakennuksen, oli kyseessä pieni saunamökki tai iso omakotitalo, tulee sijoittua maiseman ehdoilla siihen sulautuen. Satojen vuosien aikana muotoutunutta kulttuurimaisemaa ei tule pilata piittaamattomalla rakentamisella.

Kolmannen tärkeän tekijän Oulujokivarren maisemanhoidossa muodostaa maiseman pienten yksityiskohtien säilyttäminen. Yksityiskohtat tekevät viljelymaisemasta monimuotoisen. Niitä ovat mm. puukujanteet, metsäsaarekkeet, yksittäispuut, puronvarret, kiviaidat ja isot kivet, maitolaiturit sekä ladot. Niiden esille ottaminen esim. pensaikon seasta, kunnostus ja kunnossapitäminen ovat usein yksittäisiä, vaatimattomilta tuntuvia toimenpiteinä mutta maisemassa näkyviä ja tärkeitä.

Oulujokivarren maisemanhoidosta vastaavat niin sen asukkaat ja maanomistajat kuin kunnan virkamiehet ja muut kuntalaiset. Maisemanhoito on vapaaehtoista eikä siihen voi pakottaa, mutta se on jokaisen alueella asuvan ja liikkuvan etu. Tavoitteena on, että Oulujokivarren valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja kulttuurihistoriallinen ympäristö säilyy ja kehittyy arvokkaana, nyt ja tulevaisuudessa.

10 LÄHTEET

Lanne, E. – T. Pernu (1974). Muhoksen muodostuman seismisesti määritetyt rajat, Oulun yliopisto, geofysiikan laitos, Contribution No. 46.

Maisema-arkkitehtitoimisto Liisa Kääriä-Fischer (1997): Oulujokivarren maisemanhoidon yleissuunnitelma, Vaala-Oulu, Heikkilänsuvanto. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus.

Muhoksen kunta (1994): Muhoksen Oulujokivarren pohjoispuolen osayleiskaavoitus, Kaavan ympäristövaikutusten arviointi.

Oulun kaupunki (2001): Arvokkaita alueita Oulussa, Osa II.

Oulun kaupunki (2001): Arvokkaita alueita Oulussa, Suojelu- ja kehittämisohjelma.

Oulun kaupunki (1999): Oulujokivarsi, Selvitys- ja inventointiraportti osayleiskaavan laatimista varten.

Pohjois-Pohjanmaan liitto (1999): Pohjois-Pohjanmaa, Alueen kulttuurin ja identiteetin muodostuminen. Oulu.

Pohjois-Pohjanmaan liitto (1997): Pohjois-Pohjanmaan arvokkaat maisema-alueet. Oulu.

Pohjois-Pohjanmaan liitto: Pohjois-Pohjanmaan kiinteät muinaisjäännökset, Osa 1, Oulun seutukunta, Iin seutukunta. Oulu.

Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskus (1999): Metsämaiseman hoito Oulujokivarressa.

Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto (1993): Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1, Oulun kaupunkiseutu, Iijokisuu, Oulujokilaakso, Koillismaan seutukunta. Oulu.

Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto (1990): Pohjois-Pohjanmaan maisema. Oulu.

Rautamäki-Paunila, Maija (1983): Maisemamaakunnat, Maakunnallinen viheraluejärjestelmä. Teknillinen Korkeakoulu, Arkkirehtiosasto, Maisemalaboratorio. Julkaisu 3/82. Espoo.

Tervonen, Antero (1999): Oulujokisten sata vuotta. Oulu.

Simonen, Ahti (1964). Kallioperä. Teoksessa Suomen geologia, toim. Kalervo Rankama. Kirjayhtymä.

Simonen, Ahti (1980). Suomen kallioperä 1:1 000 000. Geologinen tutkimuslaitos.

Vainio, Maarit ja Kekäläinen Hannu (toim.) (1997): Pohjois-Pohjanmaan perinnemaisemat. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus. Oulu.

Ympäristöministeriö ja museovirasto (1993): Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian julkaisuja 16. Helsinki.

Ympäristöministeriö (1993): Arvokkaat maisema-alueet, Maisema-alue-työryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992. Helsinki.